

Notranjska na začetku rimske dobe: Parti pri Stari Sušici, Ambroževo gradišče in Baba pri Slavini

Jana HORVAT

Izvleček

V članku so predstavljena tri notranjska najdišča, na katerih se vidi povezava med železno in zgodnjo rimsko dobo. Na Partih pri Stari Sušici je ležalo v poznohalštatskem in latenskem času grobišče (oziroma kultno mesto), podobno tudi v avgustejskem obdobju in v 1. st. po Kr. Velika naselbina Ambroževo gradišče je živela od začetka starejše železne dobe dalje. V avgustejskem času so bile postavljene preproste, v tla vkopane stavbe. V drobnem gradivu se prepletata stara domorodna tradicija in rimski vplivi. Na začetku 1. st. po Kr. je bila poselitev na Ambroževem gradišču prekinjena. Zelo blizu Ambroževga gradišča stoji gradišče Baba s površinskimi najdbami od starejše železne dobe do Lt D 1. V zaključku je prikazano, kako so se rimski vplivi začeli močneje širiti na področje železnodobne notranjske skupine konec 2. in na začetku 1. st. pr. Kr. V avgustejskem času so bila najdišča še vedno povezana s starejšimi naselbinami.

Abstract

The article presents three sites in the region called Notranjska [Inner Carniola - western Slovenia] where connections between the Iron Age and the early Roman period can be perceived. A cemetery (or cult site) was located at Parti near Stara Sušica in the late Hallstatt and La Tène period. This function was retained in the Augustan period and in the 1st century AD, while the rituals were modified. The large settlement of Ambroževo gradišče existed from the beginning of the early Iron Age onwards. Simple dwellings partly dug into the earth were erected in the Augustan period. The small material shows an admixture of the earlier autochthonic tradition and Roman influences. At the beginning of the 1st century AD, settlement was discontinued at Ambroževo gradišče. The hillfort of Baba with surface finds from the early Iron Age to La Tène D 1 is located very near Ambroževo gradišče. It is shown in the conclusion how Roman influences began to spread more vigorously in the region of the Iron Age Notranjska Group at the end of the 2nd and beginning of the 1st centuries BC. The Augustan sites were all still connected with the earlier prehistoric settlements.

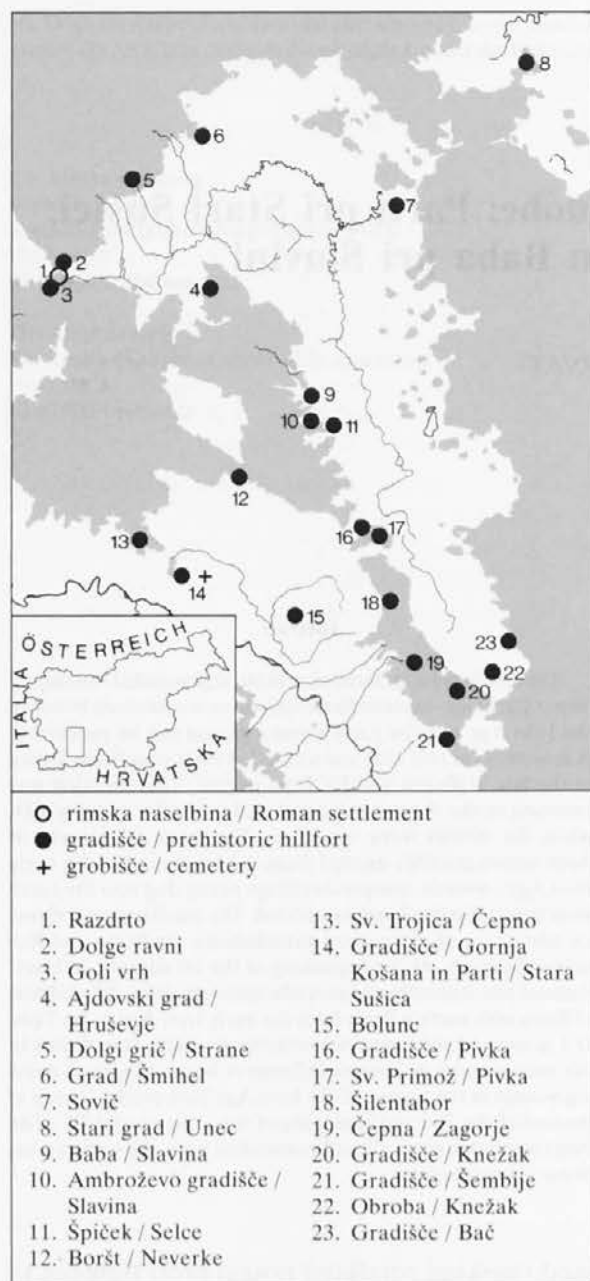
Na Notranjskem in na Krasu je v starejši in mlajši železni dobi živela notranjska kulturna skupina.¹ Čez njeno ozemlje so potekale pomembne prometne smeri od severnega Jadrana proti srednji Evropi in porečju Donave. Najvažnejša, t. i. jantarna pot, je vodila čez prelaz Razdrto in Postojnska vrata. Analiza zgodovinskih virov je pokazala, da je Notranjska v 2. in 1. st. pr. Kr. igrala pomembno vlogo v tranzitni trgovini ter

med rimskimi vojaškimi posegi proti Balkanu in srednjemu Podonavju.²

Zaščitna arheološka izkopavanja na Razdrtem in ne nazadnje tudi številne nestrokovno izkopalne kovinske najdbe z različnih najdišč so v zadnjem času odprle nove probleme v zvezi s prvimi posegi Rima. Zato sem se odločila, da ponovno ovrednotim in v celoti predstavim gradivo sondažnih izkopavanj na Partih pri Stari Sušici in

¹ M. Guštin, Kronologija notranjske skupine, *Arh. vest.* 24, 1973, 461-506. S. Gabrovec, Notranjska grupa, v: *Praist. jug. zem.* 5, *Železno doba* (Sarajevo 1987) 151-177. H. Parzinger, *Chronologie der Späthallstatt- und Frühlatène-Zeit*, Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinzialrömischen Archäologie 4 (1989) 22-24.

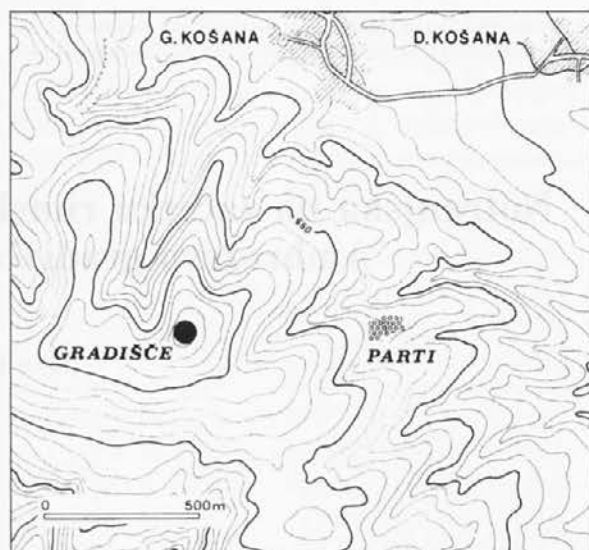
² J. Šašel, Lineamenti dell'espansione romana nelle Alpi Orientali e dei Balcani occidentali, *Ant. Altoadr.* 9, 1976, 71-90 = *Opera selecta*, Situla 30 (1992) 408-431. Isti, Okra, *Kronika* 22, 1974, 9-17. Isti, Strabo, Oera and Archaeology, v: *Ancient Europe and the Mediterranean, Studies presented in honour of Hugh Hencken* (Warminster 1977) 157-160 = *Opera selecta*, Situla 30 (1992) 630-633. M. Šašel Kos, v: J. Horvat, *Nauportus (Vrhnik)*, Dela 1. razr. SAZU 33 (1990) 17 ss, 143 ss.



Sl. 1: Izbrana najdišča v Postojnski kotlini ter v dolinah Pivke in Reke.

Fig. 1: Selected sites in the Postojna basin and in the Pivka and Reka River Valleys.

na Ambroževem gradišču pri Slavini.³ Najdišči imata nekatere skupne značilnosti. Parti ležijo v Košanski dolini v porečju Reke, Ambroževo gradišče v Pivški kotlini, vendar je med njima le 7 km razdalje v zračni črti. Najdišči sta le dve v skupini podobnih, ki se nizajo ob prometni smeri



Sl. 2: Parti pri Stari Sušici (grobišče) in Gradišče nad Gornjo Košano (naselbina). M. = 1:25 000.

Fig. 2: Parti near Stara Sušica (cemetery) and Gradišče above Gornja Košana (settlement). Scale = 1:25000.

iz Reškega zaliva proti Postojnskim vratom (sl. 1). Na obeh se kaže prostorska kontinuiteta med prazgodovino in zgodnjo rimsko dobo. V neposredni bližini Ambroževga gradišča ležita še dve utrjeni naselji: Baba pri Slavini in Špiček nad Selcami (sl. 9).⁴ Za Špiček ni veliko podatkov. Na Babi pa so bile odkrite površinske najdbe, ki so deloma sočasne z gradivom z Ambroževga gradišča, zato na kratko predstavljam tudi to najdišče.

PARTI PRI STARI SUŠICI PRI KOŠANI

Opis najdišča in izkopavanj

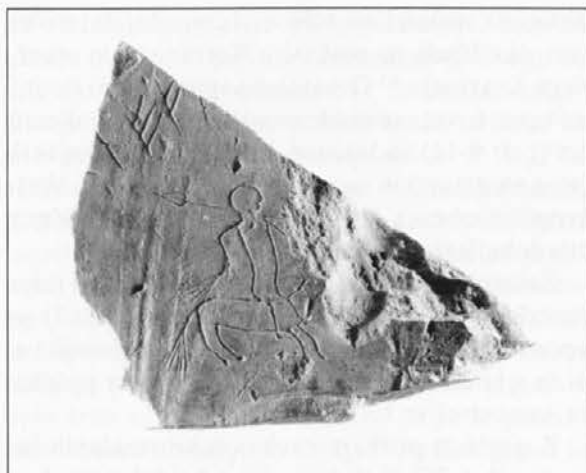
Najdišče Parti leži na grebenu, ki se v smeri vzhod - zahod zložno dviga od Stare Sušice do vznožja Gradišča nad Gornjo Košano (sl. 2). Spomladi 1957 je lastnik prvič preoral del zemljišča in dobil arheološke najdbe. Poleti je Notranjski muzej pod vodstvom M. Urleb izkopal pet sond, leta 1958 pa še eno. Tudi pozneje je pri oranju še prihajalo do naključnih najdb (1966, 1988, 1989). Najdbe so znane tudi iz gozda zahodno od njive.⁵

Na njivi so bile leta 1957 na vsej površini vidne lise temne zemlje s premerom okoli 1 m. Na južnem robu njive, ki je bil takrat prvič preoran, je

³ M. Urleb, Gradišče v Slavini, *Arh. vest.* 8, 1957, 150-161. Ista, Arheološke najdbe iz Stare Sušice pri Košani, *Arh. vest.* 30, 1979, 151-158.

⁴ M. Urleb, v: *ANSI* 157. M. Guštin, *Arh. vest.* 29, 1978, 105, sl. 4 (nepravilni odnosi med najdišči).

⁵ Dolane, Postojna; parc. št. 1372/2, k. o. Stara Sušica. Urleb 1979 (op. 3). Dokumentacija izkopavanj in inventarna knjiga v Notranjskem muzeju.



Sl. 3: Parti pri Stari Sušici. Kamnita plošča z vrezanim napisom in risbo konjenika (fototeka IzA ZRC SAZU, foto M. Zaplatil).
Fig. 3: Parti near Stara Sušica. A stone slab with an incised inscription and drawing of a horseman (documentation of the Institute of Archaeology, ZRC SAZU, Ljubljana, photo: M. Zaplatil).

bilo večje območje črne zemlje in od tam je prišlo tudi največ površinskih najdb. Tod je M. Urleb izkopala sonde 1, 2, 4 in 5.

Sondi 1 (2,4 x 5,38 m) in 2 (9 x 3-4 m) sta ležali ena ob drugi na jugozahodnem delu njive. Pod humusom je bila ohranjena od 0,3 do 1 m debela, enotna plast črne zemlje, pomešane z žganino, pod njo sterilna ilovica. Tri okrogle jame s premerom od 1 m do 0,8 m so bile vkopane okoli 20 cm globoko v sterilno ilovico. Jame so bile napolnjene s temno zemljo in veliko oglja. Na dnu ene so bili uničeni železni predmeti, v drugih ni bilo najdb. Drobne keramične, steklene in kovinske najdbe izvirajo iz humusa in plasti črne zemlje.

Ob jugovzhodnem robu njive sta bili izkopani sonde 4 in 5. V sondi 4 (3 x 1,5 m) so bile pod humusom lise črne zemlje z redkimi drobci keramike. V sondi 5 (6 x 2,5 m) je bila tudi odkrita plast črne zemlje in jama s črno zemljo in ogljem, vkopana 20 do 35 cm v sterilno plast. V črni plasti so bili samo drobci keramike in koničasto dno amfore.

V gozdu, zahodno od njive je bila izkopana sonda 3, nepravilne oblike, dolga 11 m, široka 1-2 m. Tudi tu je bila odkrita plast črne zemlje, pod njo štiri jame, vkopane do 20 cm globoko v sterilno plast. V jamah je bila črna zemlja, pomešana z ogljem. V plasti črne zemlje so bile arheološke najdbe.

Na severnem delu njive je leta 1958 izkopana sonda 6 (1 x 10 m). Postavljena je bila na področje,

kjer je bil slučajno najden kamen z risbo konjenika (sl. 3). V sondi ni bilo arheoloških ostankov.

Najdbe

Najdbe, ki izvirajo iz sond 1, 2 in 3, so bile razpršene v humusu in v črni plasti. Ni se dala ugotoviti niti horizontalna niti vertikalna stratigrafija. Material iz vseh treh sond je zelo podoben. Tudi velika skupina površinskih najdb, ki so jih pobirali po oranju, je podobna tistim iz sond. Zato bomo vse gradivo obravnavali skupaj.

Po naključju so bile odkrite tri kamnite plošče z vrezanimi motivi. Na eni je upodobljen konjenik s sulico čez rame in bičem v roki. Nad konjenikom je ohranjen del napisa v predrimski severnoetruščanski, morda venetski pisavi (sl. 3). Na drugem kamnu je vrezan kvadrat, razdeljen na štiri polja, na katerih so znaki, ki verjetno predstavljajo psevdonapis (sl. 4). Odlomek kamnite plošče z okroglo vdolbino in mrežasto razporejenimi zarezi je morda tudi ostanek večjega spomenika (t. 3: 12). Vse tri kamne lahko datiramo v predrimsko obdobje. Kamen s psevdonapisom je imel verjetno magičen in ritualen pomen, kamen s konjenikom pa je najbrž ostanek nagrobnega spomenika.⁶

Sl. 4: Parti pri Stari Sušici. Kamnita plošča z vrezanim psevdonapisom (fototeka IzA ZRC SAZU, foto M. Zaplatil).
Fig. 4: Parti near Stara Sušica. A stone slab with an incised pseudo-inscription (documentation of the Institute of Archaeology, ZRC SAZU, Ljubljana, photo: M. Zaplatil).



⁶ Urleb 1979 (op. 3) 154-157, sl. 1, 2. G. B. Pellegrini, Osservazioni epigrafiche, *Arch. vest.* 32, 1981, 311-313.

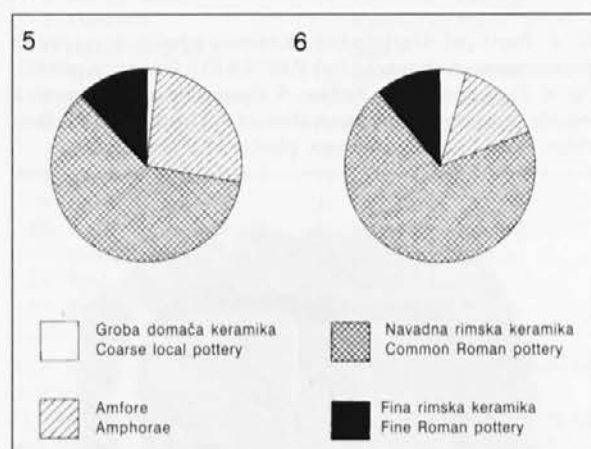
Fibuli (*t. 1: 1,2*) sodita v posebno različico certoških fibul. Te imajo ploščat lok trikotnega obrisa, na najvišjem delu nad nogo je rombično razširjen in neokrašen. Na začetku loka so tri plitva rebra ali zareze. Zaključek noge ima obliko votle kapice. Takšne fibule so pogoste na notranjskih najdiščih.⁷ B. Teržan jih je uvrstila v raznoliko skupino VII f, ki jo datira na konec halštata, v Lt B2 in Lt C.⁸ Edina opora za datacijo fibul "notranjske" različice je primerek z najdišča Razdrto - Mandrga, ki je bil odkrit med naselbinskim gradivom iz zadnje tretjine 2. st. in prve polovice 1. st. pr. Kr.⁹ Ostanek velike certoške fibule (*t. 1: 3*) bi verjetno sodil v vrsto X (e ali i) po B. Teržan. Vrsta X je značilna za poznahalštatsko obdobje v zaledju severnega Jadrana, posamič pa se obdrži še v srednjelatensko obdobje.¹⁰ Najdeno je bilo tudi več ostankov ploščatih trakov, ki so bili zviti v spirale (*t. 1: 6*). S po-

Sl. 5: Parti pri Stari Sušici. Deleži števila odlomkov posameznih vrst keramike. Po razpr. 1.

Fig. 5: Parti near Stara Sušica. The proportional representation of fragments of individual types of pottery. According to Table 1.

Sl. 6: Parti pri Stari Sušici. Deleži ohranjenosti obodov ustij in dnov posameznih vrst keramike. Po razpr. 1.

Fig. 6: Parti near Stara Sušica. The proportion of preservation of rims and bases of individual types of pottery. From Table 1.



dobnimi trakovi so bile ovite srednjelatenske certoške fibule na področju Notranjske in severnega Kvarnerja.¹¹ Ovratnice s sploščenimi zaviti konci in vrezanim okrasom v obliki zalomljenih črt (*t. 1: 9-11*) so lokalna izpeljanka notranjskih poznohalštatskih ovratnic (stopnja 6).¹² Votli kroglasti obesak (*t. 1: 8*) se pojavlja predvsem v mladohalštatskem času (Ha D).¹³

Železni predmeti so kulturno in časovno težje opredeljivi (*t. 3: 1-11*). Tulaste sekire (*t. 3: 3*) so uporabljali v halštatskem obdobju, posamič tudi še v latenskem času.¹⁴ Izstopa konica puščice za samostrel iz 15. st. (*t. 3: 2*).¹⁵

Z najdišča poznamo zelo veliko steklenih jagod (*t. 2: 1-20*).¹⁶ Deloma so cele, deloma zdrobljene, nekatere pa so bile stopljene v ognju. Prevladuje temno modra barva, posamične jagode so tudi iz belega, zelenega, rdečega, rumenega, črnega in prozornega stekla. Večinoma gre za dolgotrajne oblike, ki se pojavljajo vsaj že v starejši železni dobi, trajajo pa še v latensko obdobje: majhne obročaste temno modre jagode (*t. 2: 1, 2, 14*),¹⁷ temno modre sodčaste jagode (*t. 2: 1, 2,*

Razpr. 1: Parti pri Stari Sušici. Groba domača keramika, amfore, navadna rimska keramika in fina namizna rimska keramika. Število odlomkov, ohranjenost obodov ustij in dnov ter njihovi deleži v odstotkih.

Table 1: Parti near Stara Sušica. Coarse local pottery, amphorae, common Roman pottery, and fine Roman table ware. The number of fragments, the preservation of rims and bases, and their share in percentages.

Keramika Pottery	Odlomki Fragments	Ohranjenost Preservation
Groba domača / Coarse local	5	70
	1,5%	4,3%
Amfore / Amphoras	85	240
	26%	14,8%
Navadna rimska / Common Roman	197	1130
	60,2%	69,8%
Fina rimska / Fine Roman	40	180
	12,2%	11,1%
Skupaj / Total	327	1620
	100%	100%

⁷ Ambroževo gradišče, *t. 7: 1*. Baba, *t. 14: 8*. Čepna nad Zagorjem, M. Guštin, *Notranjska*, Kat. in monogr. 17 (1979) t. 3: 4. Neobjavljeni primerki z drugih najdišč.

⁸ B. Teržan, Certoška fibula, *Arh. vest.* 27, 1976, 325, 328, 371-372, 382, sl. 42, pril. 1, 2.

⁹ Podatek Alme Bavdek, Notranjski muzej Postojna.

¹⁰ Teržan (op. 8) 331-334, 364-368, sl. 31. Guštin (op. 1) 478-479.

¹¹ M. Guštin, La Tène fibulae from Istria, *Arch. Jug.* 24, 1987, 50-51, sl. 5, 8, 9.

¹² Guštin (op. 1) 479.

¹³ S. Gabrovec, Halštatske nekropole v Bohinju, *Arh. vest.* 25, 1974, 303, t. 2: 1, 2; 4: 18, 19.

¹⁴ B. Teržan, Valična vas, *Arh. vest.* 24, 1973, 685. S. Gabrovec, Srednjelatensko obdobje v Sloveniji, *Arh. vest.* 17, 1966, 184.

¹⁵ V. Dolínek, J. Durdík, *The Encyclopedia of European Historical Weapons* (Prague 1993) 171, Fig. 201. Podatek Matija Žargi.

¹⁶ Niza v ogrlici sta rekonstrukciji.

¹⁷ N. Venclová, *Prehistoric glass in Bohemia* (Praha 1990) 56-57, obliki 155, 157.

11-13,15),¹⁸ temno modra jagoda z belo črto na obodu (*t. 2: 9*),¹⁹ jagode s cikcakom (*t. 2: 1g, 2c, g,h, 4*),²⁰ z belimi spiralami (*t. 2: 1a, 2a, 6,7*),²¹ temno modre z belimi pikami (*t. 2: 1,2,10*),²² z belomodrimi očesci iz dveh plasti (*t. 2: 2b*),²³ z večbarvnimi plastovitimi očesci (*t. 2: 1c,d,e,f,h,i,l, 2d,e,f, 8,17*),²⁴ melonaste jagode (*t. 2: 18*).²⁵ Med jagodami najdemo tudi take, ki so značilne predvsem za srednjelatensko in poznolatensko obdobje: valjasta črna jagoda z belo spiralo (*t. 2: 1k*)²⁶ in valjasta jagoda z večbarvnim okrasom v obliki ptičjega peresa (*t. 2: 16*).²⁷ Vretenasta jagoda z belo črto na obodu pa verjetno pripada poznolatenskemu obdobju (*t. 2: 1j*).²⁸ Večina jagod iz Stare Sušice se dobro vključuje med številne primerke z drugih najdišč v jugovzhodnih Alpah. Na prostoru današnje Slovenije so bila pomembna središča proizvodnje steklenih jagod.²⁹ Po drugi strani pa tudi vzhodna Padska nižina pozna zelo podobne jagode.³⁰

Posoda z izvihanim ustjem iz temno modrega prozornega stekla (*t. 2: 21*) bi verjetno sodila med skodelice Isings 41 b, ki se pojavljajo predvsem v drugi polovici 1. st. in v prvih desetletjih 2. st. Močno so bile razširjene v severni Italiji in na področjih, ki so bila z njo povezana.³¹ Običajno so bile narejene iz stekla naravne barve, nekaj pa je tudi temno modrih.³² Temno modro steklo je omejeno na 1. st.³³ Druge steklene posode iz prozornega, zelenkastega stekla so preslabo ohranjene,

da bi lahko določili oblike. Nekatere so bile staljene v ognju, med drugimi tudi balzamarij.

Kelih (*t. 4: 4*) je redka oblika med severnoitaljsko reliefno sigilato.³⁴ Primerke iz Stare Sušice v nasprotju z drugimi verjetno ni bil okrašen. Viseči rob ustja in profilacija notranje stene pod ustjem spominjata na krožnike Consp. 12 in na skodelice Consp. 14. Po tej podobnosti lahko kelih datiramo v srednje- do poznoavgustejski čas. Skodelice Sarius (*t. 4: 1*) se pojavljajo od zgodnjeavgustejskega časa dalje ter na Štalenskem vrhu izginejo v zgodnetiberijskem obdobju.³⁵ Iz severnoitalske tere sigilate so tudi vrč, dno krožnika (*t. 4: 3,5*) ter visoka noga krožnika Consp. B 2.8 (*t. 4: 2*), ki sodi v tiberijsko-flavijski čas. Siva skodelica iz keramike tankih sten z barbotinskimi okrasom (*t. 4: 6*) kaže značilnosti 1. st. po Kr.³⁶

Med navadno keramiko prevladujejo posode iz prečiščene oranžne in rumene gline, ki so bile narejene v rimski tradiciji (*razpr. 1, sl. 5,6: navadna rimska keramika*): odlomki vrčev in podobnih posod (*t. 4: 9-19; 5: 1-7,9-13,15-31*), skleda (*t. 4: 7*), pokrov (*t. 4: 12*). Veliko je tudi odlomkov amfor (*t. 6*). Ustja *t. 6: 1-4* bi sodila k obliki Dr. 6 B, ročaj *t. 6: 18* k obliki Dr. 2-4. Porozne, grobe keramike je zelo malo (*t. 4: 8; 5: 8,14; razpr. 1; sl. 5,6*).

Odkrit je bil odlomek ročnega mlina iz trahita, ki domnevno izvira iz južne Italije.^{36a}

¹⁸ Ibid., 46.

¹⁹ Ibid., 88, obliki 701-702.

²⁰ Ibid., 90-91, oblike 707-712.

²¹ Ibid., 67-68, oblika 412.

²² Ibid., 64, oblika 401.

²³ Ibid., 68, oblike 501-504.

²⁴ Ibid., 74-85.

²⁵ Ibid., 60-62, oblika 310.

²⁶ Ibid., 89, oblike 704-706.

²⁷ Ibid., 94, oblika 716.

²⁸ Ibid., 88-89, oblika 703.

²⁹ T. E. Haevernick, Zu den Glasperlen in Slowenien, *Situla* 14/15, 1974, 61-65.

³⁰ Prim.: G. Gambacurta, Prime osservazioni sulle perle in pasta vitrea di et protostorica, provenienti da Altino, *Aquil. Nos.* 57, 1986, 165-184. G. Gambacurta, Perle in pasta vitrea da Altino (Venezia): proposta di una tipologia e analisi della distribuzione areale, *Quaderni di archeologia del Veneto* 3, 1987, 192-214.

³¹ S. Biaggio Simona, *I vetri romani* (Locarno 1991) 78-80, t. 5.

³² B. Rütli, *Die Gläser*, Beiträge zum römischen Oberwinterthur - Vitodurum 4, Berichte der Zürcher Denkmalpflege, Monographien 5 (1988) 60.

³³ B. Rütli, *Die römischen Gläser aus Augst und Kaiseraugst*, Forsch. in Augst 13 (1991) 111-112, 116, sl. 56.

³⁴ L. Mazzeo Saracino, Terra sigillata nord-italica, v: *Enciclopedia dell'arte antica, Atlante delle forme ceramiche* II (1985) 219-220, t. 72: 2,3, oblika 11 D; 229-230, t. 77: 4, oblika 15 D. Dvoročajne skodelice Sarius so lahko podobno oblikovane: *ibid.*, 219, t. 71: 6-8, oblika 10 D.

³⁵ Mazzeo Saracino (op. 34) 190-191. E. Schindler-Kaudelka, *Die römische Modelkeramik vom Magdalensberg*, Kärnt. Musschr. 66, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 7 (1980) 61 ss.

³⁶ E. Schindler-Kaudelka, *Die dünnwandige Gebrauchs-keramik vom Magdalensberg*, Kärnt. Musschr. 58, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 3 (1975) 165 ss, 214 s. K. Greene, *The Pre-Flavian Fine Wares* (Cardiff 1979) 6 s, 75 s, 79 ss. F. Mayet, Les céramiques à parois fines: état de la question, v: *Céramiques hellénistiques et romaines*, Centre de recherches d'histoire ancienne 36, Annales littéraires de l'Université de Besançon 242 (1980) 207 s.

^{36a} Določil Aleksander Horvat.



Sl. 7: Gradišče nad Gornjo Košano, pogled s severa. (Vir: Posebno aerosnemanje Slovenije v merilu 1:2000 iz leta 1971, © Geodetska uprava Republike Slovenije. Objava aeroposnetkov na podlagi dovoljenja Geodetske uprave Republike Slovenije št. 457-1/26-95 z dne 16.8.1995.)

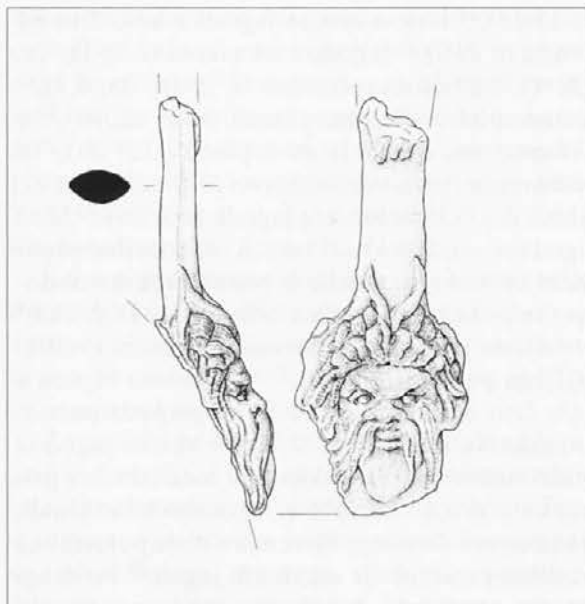
Fig. 7: Gradišče above Gornja Košana, view from the north. (I would like to thank the Surveying and Mapping Authority of Slovenia for permission to publish an areal photograph of Gradišče above Gornja Košana.)

Sklep

Značaj najdišča je težko zanesljivo določiti. M. Urleb je domnevala, da so bile lise temne zemlje na površini njive in jame na dnu sond zadnja sled grobov.³⁷ Arheološki ostanki so morali biti precej uničeni še pred sodobnim oranjem, saj vsaj v sondah oranje ni seglo do dna kulturne plasti. Na južnem delu parcele bi morda razsežno območje enotne črne zemlje z raztresenimi najdbami nakazovalo kultno mesto. Značilna lega ob poti, ki vodi na naselbino na Gradišču nad Gornjo Košano, govori tako za grobišče kot tudi za kultno mesto.

Najdbe s Partov pri Stari Sušici lahko razdelimo v dve skupini, ki ju loči časovni in kulturni razkorak: na poznohalštatske in latenske predmete na eni strani ter na gradivo iz avgustejskega časa in 1. st. po Kr. na drugi strani.

Za grobišče ali kultno mesto v poznohalštatskem in latenskem obdobju bi govorili kamniti



Sl. 8: Gradišče nad Gornjo Košano. Odlomek ročaja in ataše vrča ali amfore. Bron. M 1:2.

Fig. 8: Gradišče above Gornja Košana. A fragment of a handle and attachment of a jug or amphora. Bronze. Scale = 1:2.

spomeniki, ki imajo pogrebni in ritualni značaj, dobro pa se tudi vključujejo v severnojadranski in zahodnobalkanski prostor v predrimskem času. V starejšo skupino najdb sodi bronast nakit, večina steklenih jagod in tulasta železna sekira. Sulico in sulično kopito (t. 3: 1,4) bi težko ožje časovno opredelili. Bronast in steklen nakit se izrazito veže na notranjsko skupino oziroma na nekoliko širši okoliški prostor. Z najdišča ne poznamo nobenega zanesljivo sočasnega kosa keramike. Nakit iz bronu, steklene jagode in orožje, ob hkratni odsotnosti keramike, so značilni dodatki v grobovih notranjske skupine v poznem halštatu in srednjem latenu.³⁸ Nekateri steklene jagode in bronasti predmeti so bili tudi poškodovani v ognju.

Iz poznolatskega oziroma poznorepublikanskega in iz zgodnjeavgustejskega časa ni zanesljivo datiranih ostankov. V srednje- in poznoavgustejskem obdobju ter v 1. st. po Kr. se na Partih znova pojavijo najdbe: keramične in steklene posode ter odlomek oljenke. Fina namizna keramika je nastala v severnoitalskih delavnicah. Amfore, vrči in podobne posode ("navadna rimska keramika") ter steklene posode pa izvirajo iz istega področja, oziroma so bili izdelani neposredno po italjskih vzorih. Redkost grobe kuhinjske keramike kaže, da ne gre za navadne rimske naselbinske sledove. Izrazito prevladujejo namreč

³⁷ Urleb 1979 (op. 3) 153-154.

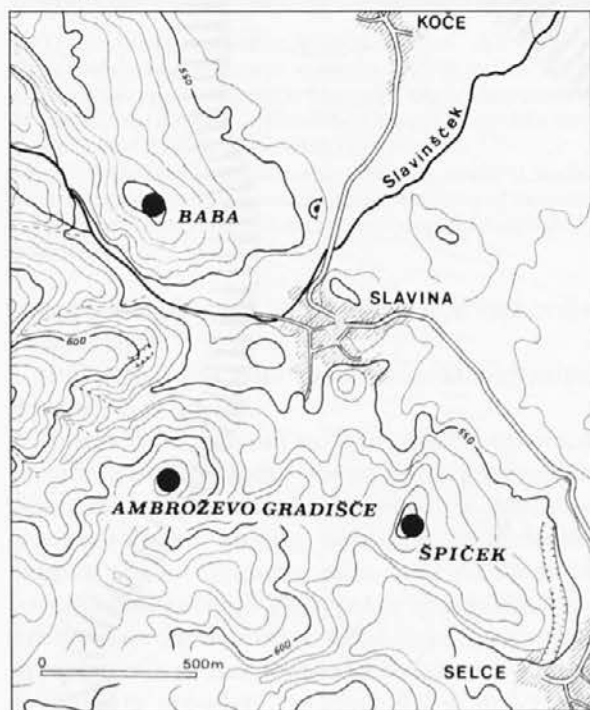
³⁸ Šmihel - Za Polšno: Guštin (op. 7) t. 50-58.

vrči, amfore in fina keramika (*razpr. 1, sl. 5,6*).³⁹ Prav tako ne poznamo nakita ali novcev, ki bi bili sočasni s keramiko. Edina zanesljivo naselbinska najdba je odlomek kamnitega ročnega mlina. Verjetno se je tudi na začetku rimske dobe na starem prazgodovinskem mestu ohranilo grobišče ali obredni prostor, samo z določenimi spremembami v običajih.

Pripadajoča naselbina je ležala približno 500 m stran, na Gradišču nad Gornjo Košano. Gradišče

Sl. 9: Najdišča v okolici Slavine. Baba, Ambroževo gradišče, Špiček. M. = 1:25 000.

Fig. 9: Sites in the vicinity of Slavina. Baba, Ambroževo gradišče, Špiček. Scale = 1:25000.



ima dobro ohranjen nasip in lepe terase, ni pa še bilo raziskano (*sl. 7*).⁴⁰ Po značilnostih naselja lahko domnevamo, da je nastalo v prazgodovinskem času. Nekaj površinskih najdb, ataša ročaja bronaste posode (*sl. 8*)⁴¹ in dva novca iz 3. in 4. st.,⁴² pa bi nakazovalo vsaj še občasno življenje v antičnem obdobju.

AMBROŽEVO GRADIŠČE

Ambroževo gradišče leži na terasastem griču jugozahodno od vasi Slavina (*sl. 9*).⁴³ Obdano je z močnim nasipom, ki ga na severovzhodni strani prekinja vhod v naselbino. Na najvišji točki se nasip razširi v kopo, ki je bila poškodovana z vkopi. Notranjost gradišča je močno preoblikovana s številnimi terasami, grbinami in kotanjami. Vzhodno in severno pod gradiščem ležijo lepe terase, na katerih so bile še nedavno njive. Ni jasno, če tudi te terase sodijo v območje naselbine (*sl. 10, 11*).

Prve najdbe z Ambroževega gradišča je pridobil Deželni muzej leta 1892. Med arheološkimi predmeti je ohranjen samo nož (*t. 13: 18*).⁴⁴ Tri kotanje je sondirala leta 1956 M. Urleb.⁴⁵ V zadnjih letih je Narodni muzej pridobil z gradišča veliko število površinskih najdb.

Sonde iz leta 1956 so bile izčrpno opisane v prvi objavi,⁴⁶ zato se bom posvetila le drobnim najdbam.⁴⁷

Sonda 1

V sondi 1 je bila odkrita v tla vkopana stavba. Verjetno je bila lesena, s temelji ali drenažo iz

³⁹ Prim. Ambroževo gradišče (*razpr. 2,3; sl. 12-15*) ali Vrhniko (Horvat (op. 2) 129-131, 232-234.). Za merjenje količine keramike smo uporabili dva različna postopka. Šteli smo koščke keramike in merili procenote ohranjenosti robov ustij in dnov, tako da ima v celoti ohranjen obod vrednost 100. Oba postopka sta primerna, kadar nas zanimajo razmerja med vrstami keramike, ki so si po velikosti, teži in debelini stene podobne. Ko pa primerjamo zelo različne posode, na primer amfore in fino namizno keramiko, se rezultati razlikujejo. Razlika nastane zato, ker velike posode razpadejo na več kosov, po drugi strani pa je manjša verjetnost, da se bo ohranilo ustje ali dno. Majhne posode lahko razpadejo na sorazmerno manj kosov, pri katerih je veliko večja možnost, da se bo ohranil tudi rob ustja ali dna. Na *razpr. 1-3 in sl. 5, 6, 12-15* smo prikazali rezultate, dobljene s pomočjo obeh načinov merjenja.

⁴⁰ *Postojnsko okrajno glavarstvo* (Postojna 1889) 32. M. Urleb, v: *ANSI* 149.

⁴¹ Znotraj gradišča, na jugovzhodnem območju, površinska najdba. Narodni muzej.

⁴² Na pobočju izven gradišča, površinski najdbi. Maksimin Traks, Konstantin II. Numizmatični kabinet Narodnega muzeja.

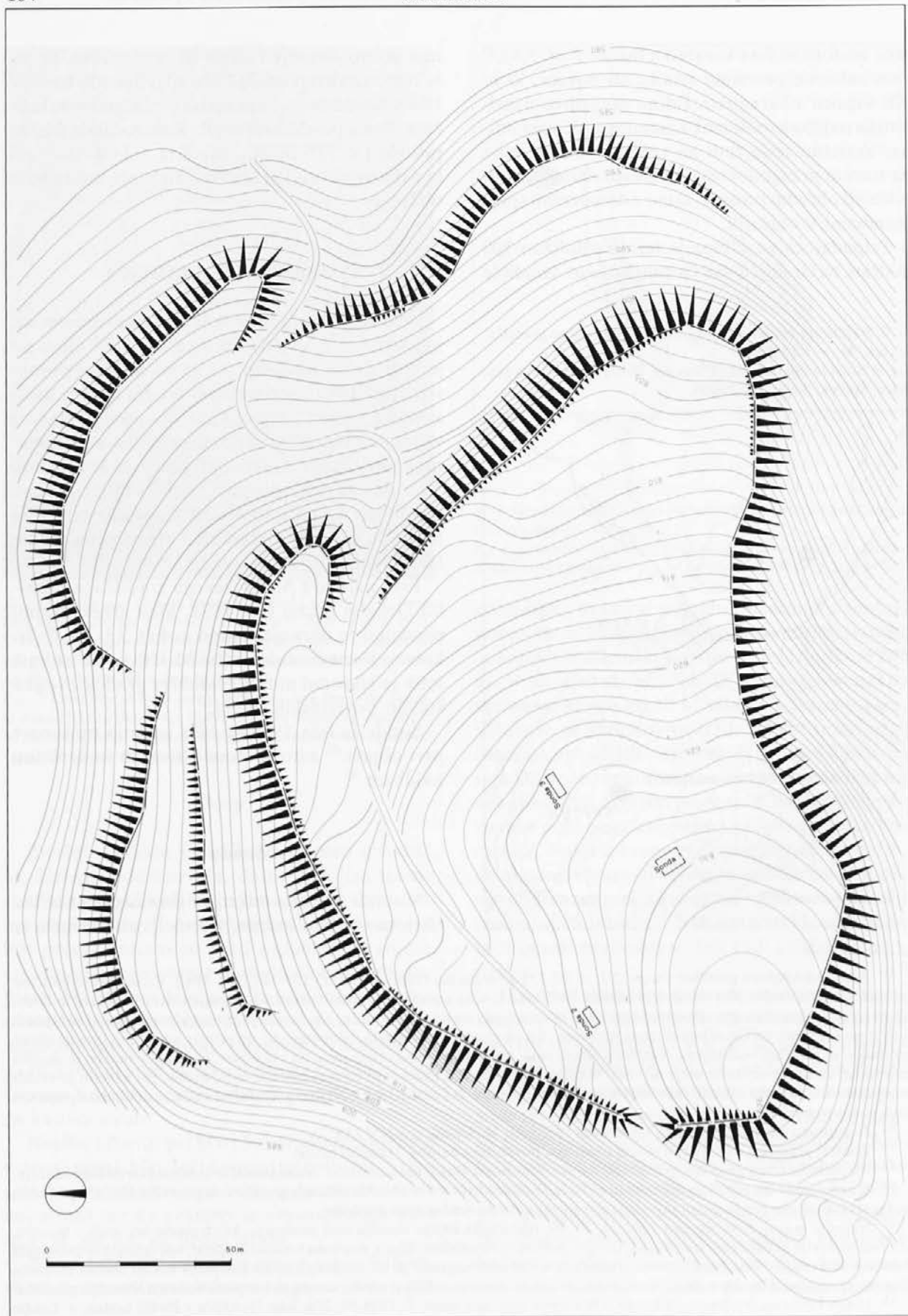
⁴³ V arheološki literaturi se pojavlja predvsem ime Gradišče v Slavini. Zaradi treh gradišč v neposredni bližini Slavine in možnosti zmešnjave predlagamo raje uporabo starega imena Ambroževo gradišče.

⁴⁴ Narodni muzej, *Erwerbungen* 1892/15, 35, 36. Akcisijska knjiga omenja tudi predmete, ki jih nismo več našli v muzeju. "Za Ambroževim gradiščem" sta bili najdeni dve poškodovani očalasti fibuli, dva kosa bronastih spiral, več odlomkov bronastih obročkov in dve igli. "Pod Ambroževim gradiščem, v Gorupovi ogradi" je bil najden gumbast zaključek držaja bodala iz železa in bronu ter odlomki bronaste žice. Gorjupova ograda se imenuje velika travnata terasa na severozahodnem območju gradišča.

⁴⁵ Urleb 1957 (op. 3). Ista, v: *ANSI* 157. Povzetka: ista, *Var. spom.* 7, 1958-59, 286; ista, Gradišča v Pivški kotlini, v: *Ljudje in kraji ob Pivki* (Postojna 1975) 65-67. Druge najdbe: P. Kos, *FMRSI* I 87. Guštin (op. 7) t. 2: 6.

⁴⁶ Urleb 1957 (op. 3) 153-155.

⁴⁷ Nekaj površinskih najdb je v Narodni muzej prišlo na začetku leta 1995, tako da jih v članku nismo mogli upoštevati.



Sl. 10: Ambroževno gradišče. M. = 1:1500.
Fig. 10: Ambroževno gradišče. Scale = 1:1500.



Sl. 11: Ambroževo gradišče, pogled s severa. (Vir: Posebno aerosnemanje Slovenije v merilu 1:2000 iz leta 1971, © Geodetska uprava Republike Slovenije. Objava aeroposnetkov na podlagi dovoljenja Geodetske uprave Republike Slovenije št. 457-1/26-95 z dne 16.8.1995.)

Fig. 11: Ambroževo gradišče, view from the north. (I would like to thank the Surveying and Mapping Authority of Slovenia for permission to publish an areal photograph of Ambroževo gradišče).

suhega zidu. Enotna kulturna plast je vsebovala veliko najdb.⁴⁸

Odkriti so bili trije republikanski srebrniki, kovani 32-31 pr. Kr.

Fibula (t. 7: 1) sodi v "notranjsko" različico poznih certoških fibul.⁴⁹ Ovita zanka peresovine fibule (t. 7: 2) je značilnost srednje- in poznolatskega časa v idrijski, notranjski in japonski skupini ter na obalnem pasu med Akvilejo in severno Dalmacijo.⁵⁰ Ploščat lok se pojavlja tako pri delu srednjelatskih fibul vrste Kastav kot pri nekaterih poznolatskih fibulah vrste Picugi (predvsem japonski različici Ribić in Vir).⁵¹ Odlomek t. 7: 2 pa je podoben tudi nekaterim drugim fibulam srednjelatske sheme z dolgo

peresovino (6 in več navojkov), ki jih srečamo na japonskem ozemlju.⁵² Ohranil se je tudi del močno profilirane fibule, Almgren 67/68 (t. 7: 3). Proizvodnja te vrste se je začela v avgustejskem času.⁵³

Najdeno je bilo precej železnega orodja in opreme (t. 7: 6-26). Žeblički so bili verjetno namenjeni za podkovanje obutve (t. 7: 23-26). Škarje z lokom v obliki črke U (t. 7: 6) so uporabljali od Lt B 2 dalje, pojavljajo pa se tudi še v rimskem času.⁵⁴ Različni noži s srpasto upognjenimi rezili (t. 7: 7), s katerimi so predvsem obrezovali drevesa, so bili v poznem latenu in rimskem času zelo razširjeni.⁵⁵ Nabodalo za raženj s preprostim zaključkom držaja v obliki okrogle predrte ploščice (t. 7: 11) je dolgotrajna prazgodovinska oblika.⁵⁶ Grob 3 z Reke pri Cerknem kaže, da so ga v jugovzhodnoalpskem prostoru uporabljali še v avgustejskem času.⁵⁷

Grobo keramiko predstavljajo predvsem preprosti lonci (t. 8: 1-23). Navadno so neokrašeni, le včasih se pojavi krivo plastično rebro (t. 8: 23), rahlo metličenje ali odtisi prstov na robu dna (t. 8: 21). Keramika je večinoma prečiščena, a izredno porozna. Površina loncev močno razpada, ker so bili zelo slabo žgani v redukcijski ali v neenakomerni atmosferi, lahko pa tudi reoksidacijsko. V sondi je bilo najdenih tudi veliko glinastih svitkov (t. 8: 24,25). Med grobo kuhinjsko keramiko izstopa pokrov s profiliranim robom (t. 9: 9), ki je verjetno povezan s sredozemskimi vrstami pokrovov.⁵⁸

Skodela (t. 9: 4) iz severnoitalske keramike s črnim premazom, oblike Morel 2654, sodi v 1. st. pr. Kr. do avgustejskega časa.⁵⁹ Skleda s poševno steno (t. 9: 3), verjetno oblike Morel 2276, pripada najmlajši skupini keramike s črnim premazom in jo lahko datiramo do konca 1. st. pr. Kr.⁶⁰

⁴⁸ Ibid., 153-154.

⁴⁹ Glej Stara Sušica, op. 7-9.

⁵⁰ Guštin (op. 1) 480-481.

⁵¹ Guštin (op. 11) 50-53, sl. 11-12; M. Guštin, *Posočje. Posočje in der jüngeren Eisenzeit*, Kat. in monogr. 27 (1991) 36-39.

⁵² Npr.: Z. Marić, *Japodske nekropole u dolini Une*, *Glas. Zem. muz.* 23, 1968, t. 5: 5; 11: 28,31,33; 13: 15,16,22,25,31,40.

⁵³ E. Riha, *Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst*, *Forsch. in Augst* 3 (1979) 73; J. Lichardus, *Körpergräber der frühen Kaiserzeit im Gebiet der südlichen Elbgermanen*, *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde* 43 (1984) 38 ss.

⁵⁴ G. Jacobi, *Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching*, *Ausgr. in Manch.* 5 (1974) 87-91; R. Pohanka, *Die eisernen Agrargeräte der Römischen Kaiserzeit in Österreich*, *BAR Int. Ser.* 298 (1986) 274-278.

⁵⁵ Jacobi (op. 54) 80-82; Pohanka (op. 54) 192 ss.

⁵⁶ Jacobi (op. 54) 103-105.

⁵⁷ Guštin 1991 (op. 51) t. 31: 5.

⁵⁸ Prim.: E. Schindler-Kaudelka, *Die Backplatten vom Magdalensberg*, *Magdalensberg-Grabungsbericht* 15, 1986, 285.

⁵⁹ J.-P. Morel, *Céramique campanienne: les formes*, *Bibl. d. Ét. franç. d'Ath. et de Rome* 244 (1981) 202-203; Isti, *La céramique à vernis noir en Italie septentrionale*, v: *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V sec. a. C. alla romanizzazione*, *Bologna* 1985 (Imola 1987) 125; P. Frontini, *La ceramica a vernice nera nei contesti tombali della Lombardia*, *Arch. dell'It. Sett.* 3 (1985) 15.

⁶⁰ Morel 1981 (op. 59) 159; Morel 1987 (op. 59) 125.

Med tero sigilato severnoitalskega izvora najdemo stopničasto nogo skodelice (*t. 9: 6*), Consp. B 4.4. Takšna noga se pojavlja pri celi vrsti skodelic v srednje- in poznoavgustejskem času, posebno pa je značilna za severnoitalsko obliko Consp. 24.3.⁶¹ Ustje sigilatnega vrča (*t. 9: 5*) je podobno obliki Consp. K 5 in robu ustja pri skodelicah Consp. 15. Vrč sodi v srednjeavgustejski čas ali v 1. st. po Kr. Visok kozarec (*t. 9: 1*) iz oksidacijsko žgane keramike tankih sten lahko uvrstimo v avgustejski čas.⁶²

V navadni prečiščeni keramiki oranžnih barv se pojavljajo črepinje vrčev in podobnih posod (*t. 9: 10-14*). Med številnimi odlomki amfor najdemo ustje Dr. 6 B (*t. 9: 15*), ravno, prstanasto dno amfore (*t. 9: 16*) ter pokrovček za amforo s stranskim vtisom na gumbu, izdelan na lončarskem vretenu (*t. 9: 8*).

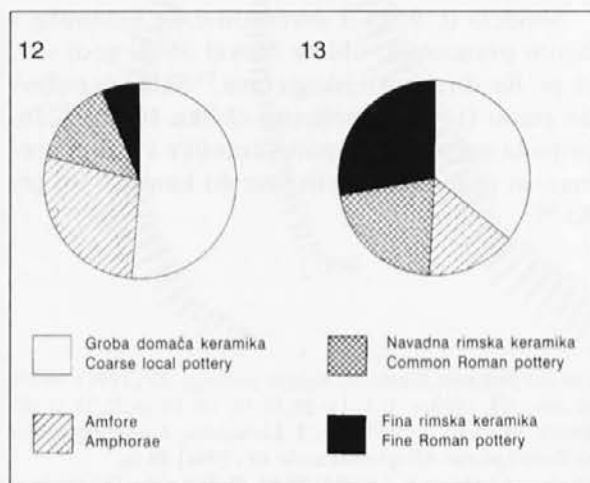
Večina drobnih najdb iz sonde 1 sodi zanesljivo v avgustejsko obdobje, torej lahko v ta čas datiramo tudi stavbo. Verjetno je večji del grobe keramike sočasen z rimsko fino keramiko (*razpr.*

Sl. 12: Ambroževo gradišče, sonda 1. Deleži števila odlomkov posameznih vrst keramike. Po razpr. 2.

Fig. 12: Ambroževo gradišče, trench 1. Proportions of the number of fragments of individual types of pottery. According to Table 2.

Sl. 13: Ambroževo gradišče, sonda 1. Deleži ohranjenosti ustij in dnov posameznih vrst keramike. Po razpr. 2.

Fig. 13: Ambroževo gradišče, trench 1. The proportion of preservation of rims and bases of individual types of pottery. According to Table 2.



2, sl. 12, 13). Fibuli (*t. 7: 1,2*) in morda manjši del grobe keramike kažejo še na pozni ali celo srednji laten. Verjetno gre za preostanke iz časa pred glavnino najdb.

Sonda 2

V sondi 2 je M. Urleb odkrila vkopano stavbo.⁶³ Najdb je bilo malo, med kovinskimi izstopa železno šestilo (*t. 10: 6*). Visok kozarec (*t. 10: 7*) iz keramike tankih sten, okrašen z vtisi majhnih rombov, je značilna oblika srednjeavgustejskega časa na Štalenskem vrhu.⁶⁴

Sonda 3

Tudi v sondi 3 je bil odkrit vkopan prostor.⁶⁵

Najdeni so bili štirje republikanski in dva avgustejska novca. Bronasta ploščica z okrasom iz iztolčenih bunčic (*t. 10: 16*) je bila morda del podobnega obeska, kot so bili odkriti v Bodrežu in na Čepni nad Zagorjem.⁶⁶ Ušesna žlička s kapljasto odebelitvijo na drugi strani (*t. 10: 15*) sodi med rimska medicinska in kozmetična orodja.⁶⁷ V sondi je bil odkrit tudi del sekire (*t. 11: 6*).

Razpr. 2: Ambroževo gradišče, sonda 1. Groba domača keramika, amfore, navadna rimska keramika in fina namizna rimska keramika. Število odlomkov, ohranjenost obodov ustij in dnov ter njihovi deleži v odstotkih.

Table 2: Ambroževo gradišče, trench 1. Coarse local ware, amphorae, common Roman pottery, and fine Roman table ware. The number of fragments, the preservation of rims and bases, and their share in percentages.

Keramika Pottery	Odlomki Fragments	Ohranjenost Preservation
Groba domača / Coarse local	85	355
	51,5%	32,4%
Amfore / Amphorae	46	200
	27,9%	18,3%
Navadna rimska / Common Roman	24	250
	14,5%	22,8%
Fina rimska / Fine Roman	10	290
	6,1%	26,5%
Skupaj / Total	165	1095
	100%	100%

⁶¹ Consp. str. 162. M. Schindler, S. Scheffenecker, *Die glatte rote Terra sigillata vom Magdalensberg*, Kärnt. Muschr. 62, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 5 (1977) 115-119, t. 38: 25,26; 39: 7,10-17,19-20.

⁶² Schindler-Kaudelka (op. 36) 30-31, 164 ss.

⁶³ Urleb 1957 (op. 3) 154.

⁶⁴ Schindler-Kaudelka (op. 36) 42-44, t. 2: 5; 3: 6a.

⁶⁵ Urleb 1957 (op. 3) 154-155.

⁶⁶ Guštin 1991 (op. 51) t. 40: 19-21. Guštin (op. 7) t. 4: 4.

⁶⁷ E. Künzl, Medizinische Instrumente aus Sepulkralfunden der römischen Kaiserzeit, *Bonner Jb.* 182, 1982, 27-28.

Med finim namiznim posodjem se pojavlja pozna severnoitalska keramika s črnim premazom v obliki sklede z ravno poševno steno (*t. 12: 8*), Morel 2276.⁶⁸ Pladenj (*t. 12: 9*) in krožnik (*t. 12: 10*) iz severnoitalske tere sigilate, oblike Consp. 18.2, sta datirana v srednje- do poznoavgustejski čas.⁶⁹ V nekoliko širši časovni okvir, v avgustejski in tiberijski čas, bi sodila skodelica Sarius (*t. 12: 11*).⁷⁰ Najdeni so bili še odlomki vrčev (*t. 12: 12-16*), amfor, grobe kuhinjske keramike (*t. 12: 1-4*) ter lončenih svitkov (*t. 12: 5-7*).

Najdbe iz sonde 3 lahko zanesljivo datiramo v avgustejski čas. Obesek (*t. 10: 16*) in steklene jagode (*t. 11: 1-4*) bi lahko bili preostanek iz zgodnejšega obdobja.

Površinske in nelocirane najdbe

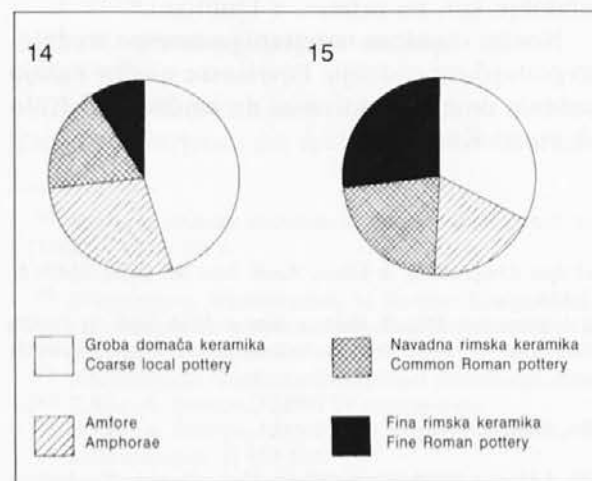
Večina posamičnih najdb, ki jih objavljamo, so starejše pridobitve Notranjskega muzeja (*t.*

Sl. 14: Ambroževo gradišče, vse gradivo. Deleži števila odlomkov posameznih vrst keramike. Po *razpr. 3*.

Fig. 14: Ambroževo gradišče, all material. Proportions of the number of fragments of individual types of pottery. According to *Table 3*.

Sl. 15: Ambroževo gradišče, vse gradivo. Deleži ohranjenosti ustij in dnov posameznih vrst keramike. Po *razpr. 3*.

Fig. 15: Ambroževo gradišče, all material. The proportion of preservation of rims and bases of individual types of pottery. According to *Table 3*.



13). Nedavno je Narodni muzej odkupil večje število površinskih najdb, ki jih upoštevamo samo okvirno, če so pomembne za datacijo poselitve.

Najstarejša najdba je odlomek ročaja bronaste-ga srpa iz mlajše bronaste dobe.⁷¹ Fibule očalarkarke bi lahko sodile v stopnjo Notranjska 2 ali 3.⁷² V stopnjo Notranjska 3 (Ha C 2) lahko uvrstimo veliko čolničasto fibulo.⁷³ Iz mladohalštatskega obdobja so odlomki certoških fibul in košarasti obesek s koničastim dnom.⁷⁴ Iz starejše ali mlajše železne dobe verjetno izvirajo odlomki bronastih predmetov (*t. 13: 6-13*).

Med mlajšimi najdbami prevladujejo novci. Zunaj naselbine, na južnem pobočju (?), je bila odkrita skupna najdba, ki so jo sestavljali 1 mali noriški srebrnik in 5 republikanskih denarijev, kovanih med 114-82 pr. Kr. V naselbini je bila najdena skupna najdba s 4 velikimi vzhodnonoriškimi srebrniki. Posamične površinske najdbe novcev v notranjosti gradišča: 2 mala noriška srebrnika, 26 republikanskih novcev (211-31 pr. Kr.), 29 avgustejskih novcev (25-4 pr. Kr.), 1 novce Severa Aleksandra (229 po Kr.) in 1 novce Konstansa (341-348 po Kr.).⁷⁵

Najdena je bila glava fibule vrste Almgren 65 (*t. 13: 1*), ki se pojavi v drugi četrtini 1. st. pr.

Razpr. 3: Ambroževo gradišče, vse gradivo. Groba domača keramika, amfore, navadna rimska keramika in fina namizna rimska keramika. Število odlomkov, ohranjenost obodov ustij in dnov ter njihovi deleži v odstotkih.

Table 3: Ambroževo gradišče, all material. Coarse local pottery, amphorae, common Roman pottery, and fine Roman table ware. The number of fragments, the preservation of rims and bases, and their share in percentages.

Keramika Pottery	Odlomki Fragments	Ohranjenost Preservation
Groba domača / Coarse local	106	470
Amfore / Amphorae	66	200
Navadna rimska / Common Roman	41	280
Fina rimska / Fine Roman	21	370
Skupaj / Total	234	1320
	100%	100%

⁶⁸ Glej op. 60.

⁶⁹ Prim. Schindler, Scheffenecker (op. 61) 110 ss, t. 32-37.

⁷⁰ Glej op. 35.

⁷¹ Neobjavljeno, Narodni muzej. Podatek Primož Pavlin.

⁷² Neohranjeno. Narodni muzej, *Erwerbungen* 1892/35. Guštin (op. 1) 470 ss.

⁷³ Neobjavljeno, Narodni muzej. Guštin (op. 1) 472.

⁷⁴ Neobjavljeno, Narodni muzej. Teržan (op. 14) 684.

⁷⁵ P. Kos, *FMRSI* 187-9, 10. Večina novčnih najdb je neobjavljena, podatki Peter Kos in Andrej Šemrov, Numizmatični kabinet Narodnega muzeja.

Kr. in traja do zgodnjeavgustejskega obdobja.⁷⁶ Fibula z dvema gumboma (*t. 13: 2*) je podobna različici A 236 b 3 po Garbschu, ki je datirana od avgustejskega obdobja do sredine 1. st.,⁷⁷ druga fibula (*t. 13: 3*) pa sodi v skupino A 236 c-d iz avgustejskega obdobja in celega 1. st.⁷⁸

Železna triroba puščica (*t. 13: 17*), oblike 3 po Zanierju, se pojavlja na rimskih najdiščih od republikanskega časa do 4. st.⁷⁹ Najdeno je bilo tudi 17 svinčenih izstrelkov za pračo, od tega 12 skupaj.⁸⁰ Izstrelki so enotne priostrene vretenaste oblike II b, z močnim vzdolžnim šivom, ki je ostal od vlivanja.⁸¹

Nož (*t. 13: 18*) je podoben poznolatskim nožem s kavljasto konico, ki so jih verjetno uporabljali predvsem za obsekavanje vej.⁸² Z najdišča je znano še več kosov železnega orodja.⁸³

Odlomek pečatne oljenke (*t. 13: 28*) je zelo kakovostne izdelave, s predrtimi izrastki, zato jo lahko datiramo v zadnjo tretjino 1. st. ali v 2. st. po Kr.⁸⁴

Sklep

Morda sega začetek življenja na Ambroževem gradišču že v mlajšo bronasto dobo. Zelo verjetno pa je bilo gradišče poseljeno neprekinjeno vso starejšo in mlajšo železno dobo. Enkrat v tem času so najbrž nastali tudi veliki okopi, ki branijo naselje.

Večina površinskih najdb izvira iz 2. in predvsem iz 1. st. pr. Kr.

V poslednjem obdobju intenzivne poselitve, v avgustejskem času, so bile zgrajene preproste, v tla vkopane stavbe. Povezave s prazgodovinsko

tradicijo se kažejo v ohranjanju naselbinskega prostora, v preprosti arhitekturi ter v materialni kulturi.

Nekaj kovinskih predmetov ter morda tudi grobe keramike iz stavb je še latenskodobnih. Te najdbe verjetno niso neposredno povezane z avgustejskimi stavbami, temveč so starejši preostanek.

Keramika s črnim premazom in velika količina grobe keramike nakazuje začetek vkopanih stavb že v zgodnjeavgustejskem času. Tera sigilata sodi v razvito avgustejsko obdobje. Mlajših najdb v stavbah ni bilo.

Gradivo iz stavb se deli v dve skupini. Na eni strani je značilna materialna kultura iz severne Italije; poleg drobnih bronastih predmetov in novcev so opazni predvsem vrči, amfore in fina rimska keramika. Na drugi strani stoji groba kuhinjska keramika, ki jo predstavljajo preprosti lonci, narejeni v stari prazgodovinski tradiciji. Njen delež je precej močen, vsaj 36 % (*razpr. 3, sl. 14, 15*).⁸⁵ S predrimskimi običaji so povezani tudi keramični svitki, ki so jih tudi v Ljubljani uporabljali do zgodnjeavgustejskega obdobja.⁸⁶ Zaradi izključujočih se funkcij domačega in uvoženega posodja predpostavljamo, da sta obe skupini vsaj deloma sočasni. Predavgustejske grobe keramike mora biti malo, saj ni bilo odkritega nobenega zanesljivega kosa predavgustejske uvožene keramike, ki bi jo sicer lahko pričakovali. Verjetno se je na Ambroževem gradišču ohranila groba prazgodovinska keramika dlje v avgustejsko obdobje kot, na primer, v Ljubljani.⁸⁷

Novčni obtok na naselbini usahne po srednjeavgustejskem obdobju. Površinske najdbe kažejo na zelo omejeno aktivnost na najdišču od 1. do 4. st. po Kr.

⁷⁶ M. Buora, A. Candussio, S. Demetz, Fibule "ad arpa", o del tipo Almgren 65, in Friuli, *Aquil. Nos.* 61, 1990, 77-94. S. Demetz, Rom und die Räter, v: *Die Räter, I Reti* (Bozen 1992) 635-636.

⁷⁷ J. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*, Münch. Beitr. z. Vor- u. Frühgesch. 11 (1965) 28-29. Isti, Ein Flügel fibelfragment vom Lorenzberg bei Epfach, v: *Studien zur vor- und frühgeschichtlichen Archäologie*, Festschrift für J. Werner (München 1974) 168-169, 176, Abb. 8.

⁷⁸ Garbsch 1965 (op. 77) 29-33.

⁷⁹ W. Zanier, Römische dreiflügelige Pfeilspitzen, *Saalb. Jb.* 44, 1988, 6.

⁸⁰ Narodni muzej, neobjavljeno.

⁸¹ T. Völling, Funditores im römischen Heer, *Saalb. Jb.* 45, 1990, 34-35. J. Horvat, Svinčeni izstrelki za pračo na jugovzhodnoalpskem področju, v: *Ptujski arheološki zbornik* (Ptuj 1993) 331-340.

⁸² Jacobi (op. 54) 45-46. Pohanka (op. 54) 212-214.

⁸³ Neobjavljeno, Narodni muzej.

⁸⁴ M. C. Gualandi Genito, *Le lucerne antiche del Trentino*, Patrimonio storico e artistico del Trentino 11 (1986) 257 ss.

⁸⁵ J. Dular, *Halštatska keramika v Sloveniji*, Dela 1. razr. SAZU 23 (1982) 133. Avgustejskodobno naselje *Nauportus* ima drugačno grobo keramiko, ki je prav tako lokalnega izvora, del kuhinjskega posodja pa je narejen v italjski tradiciji; Horvat (op. 2) 121-122, 124-125, 224-226, 228-229.

⁸⁶ B. Vičič, Zgodnjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani. Gornji trg 30, Stari trg 17 in 32, *Arh. vest.* 45, 1994, t. 1; 2; 3: 13.

⁸⁷ B. Vičič, Zgodnjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani. Gornji trg 15, *Arh. vest.* 44, 1993, 158, 165. Vičič (op. 86) 30, 33-34, 48, 51.

BABA

Gradišče Baba leži na griču severozahodno od vasi Slavina. Od Ambroževega gradišča, ki je oddaljeno okoli 600 m zračne črte, ga loči manjša dolina (sl. 9). Baba je obdana z nasipom, v notranjosti se vidijo terase in kotanje (sl. 16, 17).

Z Babe so znane samo površinske najdbe: odlomek halštatske narebrenne nanožnice (t. 14: 9),⁸⁸ "notranjska" različica poznih certoških fibul (t. 14: 8),⁸⁹ bronast ročaj čaše vrste Idrija iz Lt D 1.⁹⁰ Najdeno je bilo 24 svinčenih izstrelkov za pračo (t. 14: 11-22), priostrene vretenaste oblike (Vörling II b).⁹¹ 20 jih izvira iz jugovzhodnega območja gradišča, ostali so bili odkriti po drugih predelih.

Na Babi so bili odkriti posamični novci: 1 veliki keltski srebrnik in 12 republikanskih novcev (211-136 pr. Kr.).⁹² Najdena sta bila dva novčna zaklada. Zaklad Baba 1 je bil odkrit na severnem okopu gradišča (?), v njem so bili viktoriat in dva denarija. Najmlajši novc je iz 146 pr. Kr.⁹³ Zaklad Baba 2 je ležal zunaj gradišča, na severozahodni strani (?). Sestavljali so ga 3 vzhodno-noriški veliki srebrniki in 17 rimskih novcev. Najmlajši novc je iz leta 74 pr. Kr.⁹⁴ Med novci so bile črepinje rimske posode (t. 14: 26), v kateri je bil verjetno prvotno shranjen zaklad.

NOTRANJSKA NA ZAČETKU RIMSKE DOBE

Predavgustejsko obdobje

Utrjena višinska naselja - gradišča so na Notranjskem verjetno po večini nastala v starejši

železni dobi.⁹⁵ Površinske najdbe kažejo, da je Ambroževo gradišče nepretrgano živelo od začetka starejše železne dobe do avgustejskega obdobja. Maloštevne površinske najdbe z Babe imajo razpon med starejšo železno dobo in Lt D1. Po razsežnostih Ambroževega gradišča bi lahko sklepali, da je imelo med tremi bližnjimi naselji v okolici Slavine osrednjo vlogo.⁹⁶

Železnodobna notranjska skupina je ohranila svoje posebnosti vsaj do konca srednjelatenskega obdobja. V poznohalštatskem in srednjelatenskem času je bila sorazmerno zaprta pred vplivi iz Italije,⁹⁷ kar se dobro vidi tudi na gradivu iz ostankov grobov iz Partov pri Stari Sušici.

Prelaz Razdrto, ki se je v antiki imenoval Okra, omenja Strabon kot prvi strateško pomembni prehod na trgovski poti iz Akvileje čez jugovzhodne Alpe.⁹⁸ V prazgodovinskem obdobju je promet čez prelaz in skozi Postojnska vrata verjetno nadzorovalo veliko gradišče Grad pri Šmihelu, ki leži 7 km vzhodno od Razdrtega.⁹⁹ Konec 2. ali na začetku 1. st. pr. Kr. je na Razdrtem nastala neutrnjena rimska postojanka (Razdrto - Mandrga). Materialna kultura iz naselja je popolnoma rimska ter skoraj ni sledov notranjske skupine ali vzhodno ležeče keltske mokronoške skupine.¹⁰⁰ Kaže, da je bila približno v istem času tudi prekinjena poselitev na Gradu pri Šmihelu. Konec Gradu je verjetno povezan z veliko količino rimskega napadalnega orožja, ki je bilo najdeno na naselbinah: osti pilumov, izstrelki iz katapulte, meči, svinčeni izstrelki za pračo. Orožje je datirano v 2. st. oziroma na začetek 1. st. pr. Kr.¹⁰¹

Vpliv rimske države se je torej začel močneje širiti na področje notranjske skupine šele nekaj desetletij po ustanovitvi Akvileje. Vsaj od začet-

⁸⁸ Mlajše halštatsko obdobje: K. Kromer, *Brezje*, Arh. kat. Slov. 2 (1959) t. 2: 11; 3: 9; T. Knez, *Novo mesto I*, Carn. Arch. 1 (1986) t. 13: 4; 50: 4.

⁸⁹ Glej op. 7-9.

⁹⁰ Neobjavljeno, Narodni muzej. M. Feugère, Les gobelets, v: *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines 13 (1991) 53-59.

⁹¹ Glej op. 81.

⁹² Neobjavljeno. Numizmatični kabinet Narodnega muzeja.

⁹³ P. Kos, A. Šemrov, *FMRSI IV* (v pripravi).

⁹⁴ P. Kos, A. Šemrov, *FMRSI IV* (v pripravi). Ista, *Keltski novci Slovenije 2* (v pripravi).

⁹⁵ Gabrovec (op. 1) 163-164.

⁹⁶ Na Dolenjskem se je pokazalo, da bližnja utrjena višinska naselja niso živela sočasno. J. Dular, Začetki železnodobne poselitve v osrednji Sloveniji, *Arh. vest.* 44, 1993, 101-112.

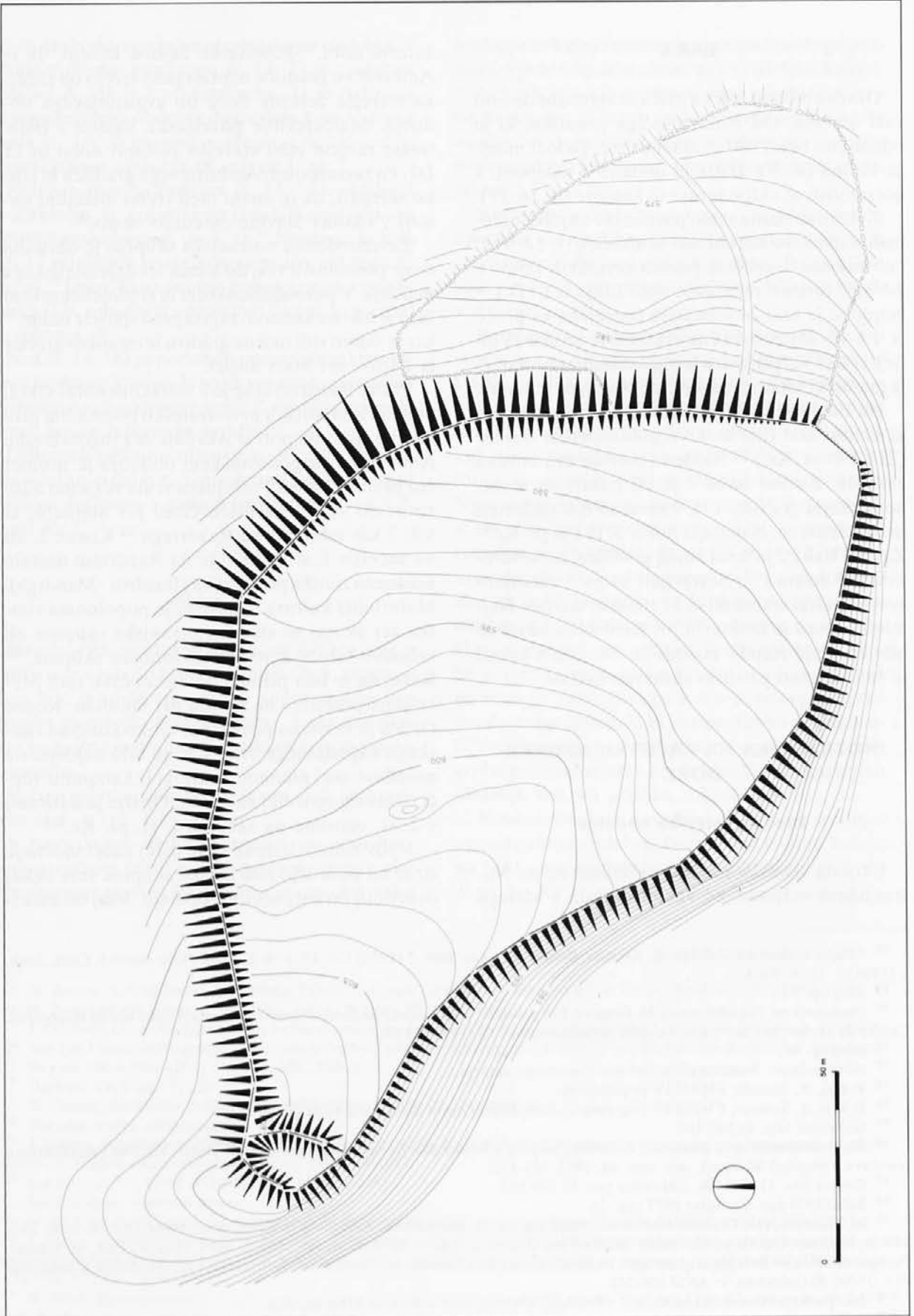
⁹⁷ Guštin (op. 1) 486-489. Gabrovec (op. 1) 160-162.

⁹⁸ Šašel 1974 (op. 2). Šašel 1977 (op. 2).

⁹⁹ M. Hoernes, Die Gräberfelder an der Wallburg von St. Michael bei Adelsberg in Krain, *Mitt. Anthr. Ges.* 18, 1888, 217-249. A. Müllner, Das Gradišče von St. Michael bei Hrenovic, *Argo* 1, 1892, 25 ss. Ista, *Argo* 2, 1893, 17 ss. K. Pick, W. Schmid, Frühgeschichtliche Befestigungsanlagen im Bereiche der Isonzofront, *Jh. Österr. Arch. Inst.* 21-22, 1922-24, 290 ss. Guštin (op. 7) t. 37-86. S. Gabrovec, v: *ANSI* 150-151

¹⁰⁰ Izkopavanja Notranjskega muzeja v Postojni. Podatki Tine Schein in Alma Bavdek.

¹⁰¹ J. Horvat, *Začetek rimske dobe na prostoru zahodne in osrednje Slovenije* (neobj. dis. Ljubljana 1993) 63-65. Ista, *Ausbreitung römischer Einflüsse auf das Südostalpengebiet in voraugusteischer Zeit*, v: *Festschrift für G. Ulbert* (1995). Horvat (op. 81) 334, 336-338.



Sl. 16: Baba. M. = 1:1500.
Fig. 16: Baba. Scale = 1:1500.



Sl. 17: Baba, pogled s severa. (Vir: Posebno aerosnemanje Slovenije v merilu 1:2000 iz leta 1971, © Geodetska uprava Republike Slovenije. Objava aerosnetkov na podlagi dovoljenja Geodetske uprave Republike Slovenije št. 457-1/26-95 z dne 16.8.1995.)

Fig. 17: Baba, view from the north. (I would like to thank the Surveying and Mapping Authority of Slovenia for permission to publish an areal photograph of Baba.)

ka 1. st. pr. Kr. pa so Rimljani že popolnoma nadzorovali promet skozi Postojnska vrata.

Rimski sledovi so sicer najbolj opazni v okolici jantarne poti, niso pa omejeni samo nanjo. Zakladi in posamični republikanski novci so bili odkriti na več prazgodovinskih utrjenih višinskih naseljih, npr. Ambrožovo gradišče, Baba, Čepna nad Zagorjem, Gradišče nad Knežakom.¹⁰² Stiki z bližnjim rimskim svetom se zrcalijo v posamičnih najdbah fine keramike in kovinskih predmetov (npr. fibule, bronaste posode) na Ambroževem gradišču (t. 13: 1), Babi, Čepni nad Zagorjem, Starem gradu pri Uncu, Tržišču pri Cerknici,

Žerunščku in Velikih Bukvah.¹⁰³ Razširjenost preproste rimske keramike že v prvi polovici 1. st. pr. Kr. kaže na posodica (t. 14: 26), v kateri je bil zaklad Baba 2, z zaključnim novcem iz leta 74 pr. Kr., ter keramičen vrček s Tržišča pri Cerknici, v katerem so bili bronasti ročaji čaš vrste Idrija in vrča vrste Piatra Neamt.¹⁰⁴ Na Notranjskem so v poznolatskem času opazni poleg italjskih tudi vplivi iz področja vzhodno ležeče mokronoške skupine in iz Norika, ki se kažejo v najdbah noriških srebrnikov in v posamičnih drobnih bronastih predmetih.¹⁰⁵

V poznorepublikansko ali že v avgustejsko obdobje bi lahko postavili tudi svinčene izstrelke za pračo vretenaste oblike, ki jih srečamo na mnogih notranjskih gradiščih: Ambrožovo gradišče, Baba (t. 14: 11-22), Stari grad pri Uncu, Žerunšček, Ulaka in Nadleški hrib.¹⁰⁶

Avgustejsko obdobje

V avgustejskem obdobju se je rimska materialna kultura močno razširila po vsem jugovzhodnoalpskem prostoru. Pomembna naselja ob prometnih poteh imajo izrazito rimski značaj (*Nauportus*, Ljubljana, Kranj, Celje). Več uvožene rimske keramike najdemo tudi v okoljih, kjer je bilo naseljeno predrimsko prebivalstvo.¹⁰⁷

Avgustejskodobno gradivo jugovzhodnoalpskega prostora je tesno povezano z Akvilejo oziroma s proizvodnimi središči v severovzhodni Padski nižini. Jasno sliko kažejo predvsem sklopi z veliko količino keramike in dobro stratigrafijo: Štalenski vrh,¹⁰⁸ Pavia di Udine¹⁰⁹ ter Ljubljana - Gornji trg 30 in 15.¹¹⁰ Prevladujejo srednje- in pozno-

¹⁰² P. Kos, *FMRSI* I, 79, 87. P. Kos, A. Šemrov, *FMRSI* III, IV (v tisku). P. Kos, *The Monetary Circulation in the Southeastern Alpine Region ca. 300 B. C. - A. D. 1000*, *Situla* 24 (1986) 27-31.

¹⁰³ Guštin (op. 7) t. 3: 7; 25: 39-42; 26: 1; 27: 14. M. Frelj, *Komunikacijski sistem v prazgodovini in antiki na primeru Logaške kotline*, v: *Mladinski raziskovalni tabor Logatec 88* (Logatec 1988) 12-15. Neobjavljeno. Notranjski muzej, podatek Tine Schein. Narodni muzej.

¹⁰⁴ Guštin (op. 7) t. 25: 39-42; 26: 1. Guštin 1991 (op. 51) 69-70, sl. 32: 1-4. C. Boube, *Les cruches*, v: *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Université de Bourgogne, Centre de recherches sur les techniques gréco-romaines 13 (1991) 26. Feugère (op. 90) 54-55.

¹⁰⁵ P. Kos, *Keltski novci Slovenije*, *Situla* 18 (1977) 38, 41, 44, 48. P. Kos, A. Šemrov, *Keltski novci Slovenije 2* (v pripravi). Guštin (op. 7) t. 3: 17. D. Božič, *O latenskih najdbah na območju Ptuj*, v: *Ptujski arheološki zbornik* (Ptuj 1993) 190-193. Neobjavljeno, podatki Dragan Božič.

¹⁰⁶ Horvat (op. 81) 334. Novejši podatki Narodni muzej in Dragan Božič.

¹⁰⁷ T. Knez, *Novo mesto II. Keltsko-rimsko grobišče Beletov vrt*, *Carn. Arch.* 2 (1992). Horvat 1993 (op. 102) 89-90, 99-100.

¹⁰⁸ Npr.: M. Schindler, *Die "Schwarze Sigillata" des Magdalensberges*, *Kärnt. Muschr.* 43, *Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 1* (1967). M. Schindler, *Die "Schwarze Sigillata" des Magdalensberges 2*, *Neufunde seit 1965*, *Magdalensberg-Grabungsbericht* 15, 1986, 345-390. Schindler, Scheffenecker (op. 61). Schindler-Kaudelka (op. 35, 36).

¹⁰⁹ G. Cassani, *La ceramica della US 1100 della villa di Pavia di Udine. Relazione preliminare sulla rozza terracotta*, *Quaderni Friulani di Archeologia* 1, 1991, 89-102. M. Fasano, *La ceramica della US 1100 della villa di Pavia di Udine. Relazione preliminare sulla ceramica a pareti sottili*, *ib.*, 103-114.

¹¹⁰ Vičič 1993 (op. 87) 153-201. Vičič 1994 (op. 86) 25-80.

avgustejske oblike severnoitalske tere sigilate vrste B. Poleg neokrašene sigilate so pogoste tudi reliefne dvoročajne skodelice Sarius, kelihi in sigilatni vrči. Čaše Aco so številne, nepremazane ali z rdečim premazom. Posamič se še pojavlja pozna keramika s črnim premazom. V keramiki tankih sten prevladujejo visoki kozarci iz oksidacijsko žgane keramike, postopoma pa se uveljavljajo skodelice. Med navadno prečiščeno keramiko je veliko kroglastih vrčev s širokim ali ozkim vratom, posamič nastopajo tudi bikonični vrči. Za italško kuhinjsko keramiko so najbolj značilni nepremazani pekači z žlebom na ustju in pokrovi.¹¹¹ Pojavljajo se predvsem amfore vrst Dr. 6 A, Dr. 6 B, Dr. 2-4, Dr. 28 in rodoške amfore.¹¹²

Na Notranjskem so najdišča avgustejskega časa še vedno povezana s starejšimi naselbinami.

Rimsko najdišče na Partih pri Stari Sušici leži na istem prostoru kot poznohalštatsko in latensko grobišče ali kultno mesto. Verjetno se je v rimsko obdobje ohranila funkcija kraja, spremeniti pa se je moralo obredje. Iz prazgodovinskega časa izvirata nakit in orožje, medtem ko med rimskimi najdbami prevladuje fina in navadna keramika, nekaj je tudi steklenih posod. Odsotnost grobe kuhinjske keramike kaže, da ne gre za navadne naselbinske ostanke. Rimsko gradivo izvira od srednjeavgustejskega obdobja do druge polovice 1. st.

Na Ambroževem gradišču se je življenje intenzivno nadaljevalo na stari predrimski naselbini. Stavbe so bile zelo preproste, lesene, vkopane v tla. Za kuho so uporabljali le grobo domačo keramiko, narejeno v prazgodovinski tradiciji. Prebivalstvo je prevzelo samo nekatere dele rimske materialne kulture. Novosti se vidijo predvsem v fini severnoitalski keramiki, vrčih, amforah, v nekaterih drobnih bronastih izdelkih (fibula *t.* 7: 3, prstan *t.* 10: 11, medicinsko orodje *t.* 10: 15) ter v vključitvi v denarno gospodarstvo.

Tudi nekatera druga notranjska gradišča, npr. Čepna, Gradišče nad Knežakom, Ulaka,¹¹³ so živelja še naprej v zgodnjo rimsko dobo. Po koncu avgustejskega časa je življenje na Ambroževem gradišču zamrlo, oziroma je bilo bistveno manj intenzivno. Te prekinitve ne smemo posploševati, saj je poselitev na Ulaki trajala vsaj še v 2. st. po Kr.

Zahvale

Objavo gradiva in pregled dokumentacije mi je omogočil Notranjski muzej, pri čemer se moram posebej zahvaliti Almi Bavdek za požrtvalno pomoč ter Mehtildi Urleb, izkopavalki Stare Sušice in Ambroževega gradišča, ki mi je razjasnila marsikatero vprašanje. Dostop do gradiva in najnovejših podatkov so mi zelo prijazno omogočili tudi v Narodnem muzeju: Andrej Šemrov in dr. Peter Kos iz Numizmatičnega kabineta ter dr. Janka Istenič, Polona Bitenc in Neva Trampuž Orel iz Arheološkega oddelka. Dr. Janez Dular in Sneža Tecco Hvala sta izdelala načrt Ambroževega gradišča ter dopolnila načrt Babe po predlogi iz Notranjskega muzeja. Za številne nasvete se zahvaljujem dr. Draganu Božiču. S podatki mi je pomagal Tomi Drčar. Dr. Aleksander Horvat, Univerza v Ljubljani, je določil material ročnega mlina. Risbe in načrti so delo Tamare Korošec, Dragice Knific Lunder in Sneže Tecco Hvala. Fotografiral je Marko Zaplatil.

KATALOG

Gradivo hrani Notranjski muzej v Postojni, razen kadar je drugače navedeno. Predznaka Z in A pomenita začasne inv. št. Novce sta določila Andrej Šemrov in Peter Kos, Numizmatični kabinet Narodnega muzeja, Ljubljana.

Parti pri Stari Sušici

Sl. 1. Odlomek kamnite plošče, vrezan jezdec na konju s sulico in bičem, nad njim del napisa; vel. 32 x 19,5 x 7,5 cm; inv. št. 2482; naključna najdba na severnem delu parcele št. 1372/2, k.o. Stara Sušica. Urleb 1979 (op. 3) 154 ss, sl. 1.

Sl. 2. Kamnita plošča; vrezan kvadrat, ki je razdeljen na štiri polja, na površini polj vrezi, ki predstavljajo psevdonapis; na robu kvadrata je kamen prevrtan; vel. 22 x 21 x 7 cm; naključna najdba severno od parcele št. 1372/2, k.o. Stara Sušica, na pobočju; inv. št. 2483; Urleb 1979 (op. 3) 154, 157, sl. 2.

Tabla 1

1. Certoška fibula, na loku trojno rebro, poškodovana, bron, inv. št. 464; sonda 3. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 11.

2. Certoška fibula, na loku trije vrezi, poškodovana, bron, inv. št. 465; sonda 3. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 14.

3. Certoška fibula, nataknen, narezan gumb, poškodovana, bron, inv. št. 1897/1. Urleb 1979 (op. 3) 153, sl. 4.

¹¹¹ Glej op. 108-110. Horvat (op. 2). Horvat 1993 (op. 101) 10-13. Knez (op. 107). Schindler-Kaudelka (op. 58) 279-337. E. Schindler-Kaudelka, *Die gewöhnliche Gebrauchskeramik vom Magdalensberg*, Kärnt. Musschr. 72, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 10 (1989). Neobjavljeni najdišči Kranj in Celje.

¹¹² T. Bezczyk, *Amphorenfundte vom Magdalensberg und aus Pannonien*, Kärnt. Musschr. 74, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 12 (1994) 16 ss.

¹¹³ W. Schmid, Ulaka, *Glas. Muz. dr. Slov.* 18, 1937, 17-32. Neobjavljeno, Narodni muzej.

4. Bronast predmet, poškodovan, inv. št. Z 12; sonda 3.
5. Ploščica, bron, inv. št. Z 4.
6. Odl. spirale, deli stopljeni v ognju in sprijeti; bron, 5 kosov, inv. št. Z 21; sonda 2 (B-C).
7. Odl. spirale ali obročkov iz tanke žice, poškodovani; bron, 4 kosi; inv. št. 463; sonda 3.
8. Obesek, votel, iz dveh polovic, zanka odlomljena, bron, inv. št. 475; sonda 3.
9. Odl. ovratnice, zaključek stanjšani in zaviti, vrezan okras, bron, inv. št. 463; sonda 3. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 9.
10. Odl. ovratnice, vrezan okras, bron, inv. št. 462; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 6.
11. Odl. ovratnice, vrezan okras, bron, inv. št. 460; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 15.
12. Odl. ovratnice, zaključek stanjšani in zaviti, bron, inv. št. Z 1.
13. Odl. ovratnice, zaključek stanjšani in zaviti, vrezan okras, bron, inv. št. 466; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 5.
14. Odl. obročka, bron, inv. št. Z 119; površinska najdba.
15. Odl. obročka, bron, inv. št. Z 2; izkopavanja l. 1957.
16. Odl. obročka, bron, inv. št. Z 3; izkopavanja l. 1957.
17. Odl. obročka, bron, inv. št. Z 22; sonda 2 (B-C).
18. Odl. ovratnice, bron, 2 kosa; inv. št. 459/1; sonda 2.
19. Odl. ovratnice, bron, inv. št. 459/2; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 10.

Tabla 2

1. 87 jagod, raznobarvno steklo, inv. št. 472; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, sl. 3.
2. 52 jagod, raznobarvno steklo, inv. št. 473; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, sl. 3.
3. Odl. jagode, 2 kosa, temno modro, belo in rumeno steklo, bradavičaste izbokline, inv. št. Z 17; sonda 3.
4. Jagoda, temno modro in rumeno steklo, 3 kosi; inv. št. Z 10; izkopavanja l. 1957.
5. Jagoda, stopljena v ognju; temno modro, belo in rumeno steklo, inv. št. Z 15; sonda 3.
6. Jagoda, temno modro in belo steklo, inv. št. Z 18; sonda 3.
7. Jagoda, temno modro in belo steklo, inv. št. Z 83.
8. Jagoda, temno modro in belo steklo, inv. št. Z 69; površinska najdba.
9. Jagoda, temno modro in belo steklo, inv. št. Z 85.
10. Jagoda, temno modro steklo z belimi pikami, inv. št. Z 84.
11. Jagoda, dvojna ali dve zataljeni skupaj, temno modro steklo, inv. št. Z 71; površinska najdba.
12. Jagoda, temno modro steklo, inv. št. Z 87.
13. Jagoda, temno modro steklo, inv. št. Z 88.
14. Jagoda, temno modro steklo, inv. št. Z 86.
15. Jagoda, temno modro steklo, inv. št. Z 89.
16. Jagoda, poškodovana, steklo, zelen, rjav in rumen okras v obliki ptičjega peresa, inv. št. Z 14; sonda 3.
17. Jagoda, zeleno, rumeno, temno modro in belo steklo, inv. št. Z 68; površinska najdba.
18. Jagoda, poškodovana, zeleno motno steklo, inv. št. Z 13; sonda 3.
19. Jagoda iz več členov, zeleno steklo, inv. št. Z 16; sonda 3.
20. Jagoda, belo motno steklo, inv. št. Z 70; površinska najdba.
21. Odl. skodelice (Isings 41 b), temno modro steklo, 3 kosi, inv. št. 1893/2; površinska najdba.
22. Odl. skodelice, prozorno rumenozeleno steklo, inv. št. Z 138; površinska najdba.
23. Odl. skodelice, prozorno brezbarvno steklo, inv. št. Z 139 a; površinska najdba.

24. Odl. ustja, prozorno steklo, inv. št. Z 139; površinska najdba.
25. Odl. ustja, prozorno steklo, inv. št. Z 118.
26. Odl. dna, prozorno zelenkasto steklo, inv. št. Z 65; površinska najdba.

Tabla 3

1. Sulična ost, tul odlomljen, železo, inv. št. Z 78; v gozdu pod Gradiščem.
2. Konica puščice za samostrel, poškodovana, železo, inv. št. 1895; površinska najdba. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 7.
3. Sekira, poškodovana, železo, inv. št. 1894; površinska najdba. Urleb 1979 (op. 3) 153, sl. 1: 12.
4. Sulično kopito, luknjica za zakovico, železo, inv. št. 1896; površinska najdba. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 3.
5. Železen predmet, poškodovan, inv. št. 468; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 4.
6. Kavelj, železo, inv. št. 469; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 1.
7. Kavelj, poškodovan, železo, inv. št. 471; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 13.
8. Žebelj, železo, inv. št. 467; sonda 1.
9. Žebelj, železo, inv. št. 470; sonda 2. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 8.
10. Žebelj, železo, inv. št. Z 97; površinska najdba.
11. Žebelj, poškodovan, železo, inv. št. Z 140; površinska najdba.
12. Plošča, okrogla vdolbina in zareze, poškodovana; kamen, inv. št. Z 117; površinska najdba.

Tabla 4

1. Skodelica Sarius, okrašena z reliefnimi rebri in jajčnim nizom, poškodovana; keramika oranžna, prečiščena, rdeč, malo bleščeč premaz; inv. št. 1893/1; površinska najdba. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 16.
2. Odl. dna krožnika, severnoitalska tera sigilata, 8 kosov, inv. št. Z 150; površinska najdba.
3. Odl. dna krožnika, severnoitalska tera sigilata, inv. št. Z 112; površinska najdba.
4. Odl. keliha, severnoitalska tera sigilata, najmanj 5 kosov, inv. št. Z 80; površinska najdba.
5. Odl. dna vrča, severnoitalska tera sigilata, rdeč premaz samo zunaj; inv. št. Z 162; površinska najdba.
6. Odl. skodelice, okras z reliefnimi luskami, keramika tankih sten, siva, premaz ni ohranjen, inv. št. Z 141; površinska najdba.
7. Odl. ustja; keramika blede rumena, brez primesi; inv. št. Z 120; površinska najdba.
8. Odl. dna in ustja lonca; keramika groba kuhinjska, temno rjava, zelo porozna; 3 kosi; inv. št. Z 79; v gozdu pod Gradiščem.
9. Odl. ustja; keramika blede rdeča, redke primesi; inv. št. 449; sonda 2.
10. Odl. ustja; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 106; površinska najdba.
11. Vrč, dva vrezana žlebova; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. 476; sonda 3. Urleb 1979 (op. 3) 153, t. 1: 2.
12. Odl. pokrova, luknja na vrhu; keramika oranžna, primešani redki veliki koščki zdrobljene keramike; inv. št. Z 159; površinska najdba.
13. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi, inv. št. Z 163; površinska najdba.
14. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 122; površinska najdba.
15. Odl. dna; keramika blede rumena, brez primesi; inv. št. Z 121; površinska najdba.

16. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 145; površinska najdba.

17. Odl. dna; keramika bledo rumena, brez primesi; inv. št. Z 161; površinska najdba.

18. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 164; površinska najdba.

19. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. 435; sonda 1.

Tabla 5

1. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 146; površinska najdba.

2. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 160; površinska najdba.

3. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 108; površinska najdba.

4. Odl. dna; keramika bledo rdeča, redke primesi; inv. št. 453; sonda 2.

5. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi, razjedena površina; inv. št. Z 109; površinska najdba.

6. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi, zelo razjedena površina; 2 kosa; inv. št. Z 114; površinska najdba.

7. Odl. dna; keramika bledo rdeča, redke primesi; 5 kosov; inv. št. 434; sonda 1.

8. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, sivo rjava, porozna; inv. št. Z 111; površinska najdba.

9. Odl. dna; keramika bledo rumena, brez primesi; inv. št. Z 123; površinska najdba.

10. Vrč: deli dna, ročaja in kroglastega ostenja; keramika bledo rdeča, redke primesi; 3 kosi; inv. št. 452/1; sonda 2.

11. Odl. dna; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 147; površinska najdba.

12. Odl. dna; keramika bledo rumena, brez primesi; 3 kosi; inv. št. Z 107; površinska najdba.

13. Odl. dna; keramika bledo rdeča, redke primesi; inv. št. 437; sonda 1.

14. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, oranžno rjava, primesi sljude, drobne, goste; inv. št. Z 110; površinska najdba.

15. Odl. dna, na sredini dna luknjica, morda drugotno uporabljeno; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. 433; sonda 1.

16. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 129; površinska najdba.

17. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 156; površinska najdba.

18. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 103; površinska najdba.

19. Odl. ročaja vrča ali amfore; keramika bledo rdeča, brez primesi; inv. št. 440; sonda 3.

20. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; 2 kosa; inv. št. Z 101; površinska najdba.

21. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 154; površinska najdba.

22. Odl. ročaja vrča; keramika bledo rdeča, brez primesi; inv. št. 450; sonda 2.

23. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 144; površinska najdba.

24. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. 443; površinska najdba.

25. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 100; površinska najdba.

26. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, trda, prečiščena; inv. št. 445; sonda 2.

27. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 131; površinska najdba.

28. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 102; površinska najdba.

29. Odl. ročaja vrča; keramika bledo rdeča, prečiščena; inv. št. 452/2; sonda 2.

30. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 153; površinska najdba.

31. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. 439; sonda 3.

Tabla 6

1. Odl. ustja amfore (Dr. 6 B); keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 98; površinska najdba.

2. Odl. ustja amfore (Dr. 6 B); keramika oranžna, brez primesi; 2 kosa; inv. št. Z 151, 152 a; površinska najdba.

3. Odl. ustja amfore (Dr. 6 B); keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 136; površinska najdba.

4. Odl. ustja amfore (Dr. 6 B); keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 149; površinska najdba.

5. Odl. ustja amfore; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 152 b; površinska najdba.

6. Odl. ustja amfore; keramika bledo rumena, brez primesi; inv. št. Z 142; površinska najdba.

7. Odl. ustja amfore; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 99; površinska najdba.

8. Odl. dna amfore; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 148; površinska najdba.

9. Odl. dna amfore, izvrtana luknja; keramika oranžna, brez primesi; veliko kosov; inv. št. Z 133; površinska najdba.

10. Odl. ročaja amfore; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 124; površinska najdba.

11. Odl. ročaja amfore; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. 474; sonda 1.

12. Odl. ročaja amfore; keramika oranžna, brez primesi; inv. št. Z 128; površinska najdba.

13. Odl. ročaja amfore; keramika bledo rumena, brez primesi; inv. št. Z 143; površinska najdba.

14. Odl. ročaja amfore; keramika bledo rumena, brez primesi; inv. št. Z 158; površinska najdba.

15. Odl. ročaja amfore; keramika bledo rumena, brez primesi; inv. št. Z 126; površinska najdba.

16. Odl. ročaja amfore; keramika bledo rdeča, prečiščena; inv. št. 454; sonda 2.

17. Odl. ročaja amfore; keramika bledo rumena, brez primesi; 3 kosi; inv. št. Z 127; površinska najdba.

18. Odl. ročaja amfore (Dr. 2-4); keramika oranžna, svetle primesi, groba površina; inv. št. Z 155; površinska najdba.

Parti pri Stari Sušici, pomembnejše gradivo brez slik:

- Odl. kamnitega ročnega mlina, trahit; inv. Z 113; površinska najdba. Material določil Aleksander Horvat.

- Balzamarij, del izvihanega ustja; prozorno zelenkasto steklo; inv. št. Z 9; površinska najdba.

- Balzamarij, staljen; prozorno steklo; inv. št. Z 92; površinska najdba.

- 2 odl. noska oljenke, keramika, oranžna, prečiščena; inv. Z 134; površinska najdba.

- Odl. imbreksa; površinska najdba.

- Deli malte z rdeče barvano površino; površinska najdba.

Ambroževo gradišče

Sonda 1

Novci

1. D, 32-31 pr. Kr., VKov, RRC 544/31 (FMRSI I 87-6).

2-3. D, 32-31 pr. Kr., VKov, RRC 544/? (FMRSI I 87-7,8).

Tabla 7

1. Certoška fibula, poškodovana, bron, inv. št. 385. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 3.
2. Fibula, poškodovana, bron, inv. št. 387. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 4.
3. Fibula (Almgren 67/68), poškodovana, bron, inv. št. 386. Urleb 1957 (op. 3) t. 4: 1.
4. Obesek, votel, narejen iz dveh polovic; luknjica in obroček za obešanje; bron, inv. št. 392.
5. Jagoda, temno modro steklo, inv. št. 392.
6. Škarje, odlomljeni konici, železo, inv. št. 398. Urleb 1957 (op. 3) t. 2: 5.
7. Nož, poškodovan, železo, inv. št. 405.
8. Žaga, ohranjen samo del rezila, železo, inv. št. Z 56.
9. Obroček, poškodovan, železo, 5 kosov, narisani eden; inv. št. 418.
10. Železen predmet, luknja na enem koncu, poškodovan, inv. št. 401. Urleb 1957 (op. 3) t. 2: 4.
11. Nabodalo za raženj, predrt držaj, konica odlomljena, železo, inv. št. 402. Urleb 1957 (op. 3) t. 2: 2.
12. Kavelj, poškodovan, železo, inv. št. 408. Urleb 1957 (op. 3) t. 2: 3.
13. Železen predmet, poškodovan, inv. št. 399. Urleb 1957 (op. 3) t. 1: 3.
14. Žebelj, železo, inv. št. 411.
15. Žebelj, železo, inv. št. 410.
16. Žebelj, železo, inv. št. Z 49.
17. Žebelj, železo, inv. št. 414.
18. Žebelj, železo, inv. št. 261.
19. Žebelj, železo, inv. št. Z 52.
20. Žebelj, železo, inv. št. Z 51.
21. Žebelj, železo, inv. št. Z 53.
22. Žebelj, poškodovan, železo, inv. št. Z 44.
23. Žebelj, železo, inv. št. Z 45.
24. Žebelj, poškodovan, železo, inv. št. Z 48.
25. Žebelj, poškodovan, železo, inv. št. Z 47.
26. Žebelj, poškodovan, železo, inv. št. Z 46.

Tabla 8

1. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, temno siva, porozna, z zglajeno površino, primesi bele, drobne in srednje velike, goste; inv. št. 325.
2. Odl. lonca, ena ali dve posodi, ustje in dva odlomka stene; keramika: groba kuhinjska, temno rjava siva, porozna; inv. št. 287.
3. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, lisasta sivo rjava, porozna, primesi bele, drobne; inv. št. 297/1.
4. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, sivo rjava, močno porozna, razpada, svetle primesi; inv. št. 297/2.
5. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, temno siva, porozna, z redkimi primesmi; inv. št. 288.
6. Odl. lonca, del ustja in stene; keramika: groba kuhinjska, temno siva, porozna, razpada, primesi; 2 kosa; inv. št. 296.
7. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, lisasta rjava, porozna, primesi bele, fine; inv. št. 331/1.
8. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, lisasta rjava, porozna; inv. št. 331/3.
9. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, lisasta rjava in sivo rdeča, porozna, z zglajeno površino; inv. št. 312/1.
10. Odl. lonca; keramika: groba kuhinjska, črna, porozna, drobne primesi; inv. št. 268.
11. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, rjava lisasta; primesi zdrobljene keramike, redke, srednje velike; bele primesi, drobne, goste; 2 kosa; inv. št. 264-295.
12. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, zunaj rjava, notri in v jedru temno siva; porozna; bele primesi; inv. št. 307/1.

13. Odl. dna, odtis lesene plošče; keramika: groba kuhinjska, temno sivo rjava, zelo porozna, primesi velike, redke; inv. št. 382.

14. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, zunaj rjava, notri in v jedru črna; porozna, zglajena površina, svetle primesi; inv. št. 312/2.

15. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, zunaj in notri oranžno rjava, v jedru črna; porozna, razpada, primesi bele, drobne; inv. št. 314/1.

16. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, zunaj in notri rjava oranžna, v jedru temno siva; porozna, primesi bele, drobne; inv. št. 304/1.

17. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, notri siva, v jedru in zunaj rjava; porozna, z zglajeno površino; inv. št. 312/3.

18. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, zunaj rjava, notri oranžna, v jedru siva; primesi bele, drobne; 2 kosa; inv. št. 307/2.

19. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, temno siva, porozna, primesi svetle, drobne in srednje velike, goste; inv. št. 297/3.

20. Odl. dna; keramika: groba kuhinjska, zunaj in notri oranžno rjava, v jedru temno siva; zelo porozna; inv. št. 304/2.

21. Odl. dna, odtisi prstov; keramika: groba kuhinjska, lisasta rjava, porozna; 2 kosa; inv. št. 331/2.

22. Odl. dna in del stene; keramika: groba kuhinjska, lisasta rjava, porozna, z glajeno površino, primesi bele, drobne, srednje in velike, goste; 2 kosa; inv. št. 319/1.

23. Odl. stene, okrašene z rebrom; keramika: groba kuhinjska, lisasta sivo rjava, porozna, razpada, primesi bele, drobne; inv. št. 314/2.

24. Poškodovan svitek, dve luknjici na zgornji površini; keramika: lisasta rjava siva, prečiščena; inv. št. 376.

25. Poškodovan svitek; keramika: oranžno siva, prečiščena; inv. št. 377.

Tabla 9

1. Odl. kozarca, okras z žlebovi; keramika tankih sten, oranžna prečiščena, inv. št. 371.
2. Odl. kozarca; keramika siva, mehka, prečiščena; 2 kosa; inv. št. 282.
3. Odl. sklede (Morel 2276); keramika s črnim premazom, verjetno severnoitalska; inv. št. 330.
4. Odl. skodele (Morel 2654); keramika s črnim premazom, verjetno severnoitalska, inv. št. 368. Urleb 1957 (op. 3) t. 4: 4.
5. Odl. vrča; keramika podobna severnoitalski teri sigilati, sivkasto ožgana; inv. št. 284. Urleb 1957 (op. 3) t. 4: 2.
6. Odl. skodelice (Consp. B 4.4), severnoitalska tera sigilata, inv. št. 419.
7. Odl. vrča, dno in ročaj, vzdolžni vrezi na ročaju; keramika oranžna, prečiščena; 15 kosov; inv. št. 316.
8. Odl. pokrovčka za amforo, delan na lončarskem vretenu; keramika oranžna, z močnimi primesmi zdrobljene keramike, stranski vtis na gumbu; inv. št. 259.
9. Odl. pokrova; keramika oranžno rjava, groba površina, primesi bele in sive, drobne in srednje velike, goste; 3 kosi; inv. št. 317-364.
10. Odl. dna, odtis lesene plošče; keramika oranžna, prečiščena; inv. št. 328.
11. Odl. dna; keramika oranžna, prečiščena; inv. št. 299.
12. Odl. dna; keramika oranžna, prečiščena; inv. št. 277.
13. Odl. dna; keramika oranžna, prečiščena, primesi zdrobljene keramike; 2 kosa; inv. št. 280-281.
14. Odl. dna; keramika blede rumena, prečiščena; inv. št. 366. Urleb 1957 (op. 3) t. 2: 7.
15. Odl. amfore (Dr. 6 B); keramika oranžna, prečiščena; 3 kosi; inv. št. 365/1.

16. Odl. amfore; keramika blede rumena, prečiščena; inv. št. 367. Urleb 1957 (op. 3) t. 1: 4.
 17. Odl. ročaja amfore; keramika oranžna, prečiščena; inv. št. 365/2.
 18. Odl. vretenca, ohranjena polovica, kamen, inv. št. 380.

Ambroževo gradišče, sonda 1, pomembnejše gradivo brez slik:

- Konična skodela s poudarjenim ustjem (verjetno Morel 2654), severnoitalska keramika s črnim premazom, 3 kosi, inv. 290.
- Skodelica iz severnoitalske tere sigilate, Consp. 26-27?, inv. 332.
- Keramični svitki, 11 kosov, inv. 266, 269, 275, 276, 278, 283, 285, 291, 292, 300, 301.
- Odlomki glinastega ometa, inv. 303, 308
- Zgornji del kamnitega ročnega mlina.

Sonda 2

Tabla 10

1. Del obročka, bron, inv. št. 390. Urleb 1957 (op. 3) t. 4: 5.
2. Obroček, železo, inv. št. 400.
3. Obroček, železo, inv. št. 400.
4. Železen predmet, poškodovan, inv. št. 409. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 7.
5. Obroček z zanko?, poškodovan, železo, inv. št. 415.
6. Šestilo, poškodovano, železo, inv. št. 403. Urleb 1957 (op. 3) t. 2: 1.
7. Odl. kozarca, okras vtisnjenih rombov, narejen s koleščkom; keramika tankih sten, oranžna, brez primesi, trda, z gladko površino; inv. št. 333.
8. Odl. ustja; keramika bež do rjava, mehka, redke temne primesi; inv. št. 337.
9. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, lisasta sivo rjava, porozna, razpada, primesi bele drobne ter primesi zdrobljene keramike; inv. št. 335/2.
10. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, lisasta rjava, porozna, razpada, primesi bele, drobne; 3 kosi; inv. št. 335/1.

Ambroževo gradišče, sonda 2, pomembnejše gradivo brez slik:

- Odl. stene amfore, inv. 338.

Sonda 3

Novci

- 1-2. As, 2. st. pr. Kr., Rim, RRC ? (FMRSI I 87-1.2.)
3. D, 189-149 pr. Kr., Rim, RRC 140/1-208/1 (FMRSI I 87-3.)
4. D, 146 pr. Kr., Rim, RRC 219/1e (FMRSI I 87-4.)
5. D, 66 pr. Kr., Rim, RRC 410/1 (FMRSI I 87-5.)
- 6-7. As, Avgust, 16-6 pr. Kr., Rim, RIC ?

Tabla 10

11. Prstan, verjetno srebro, inv. št. 389. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 5.
12. Obroček, bron, inv. št. 383. Urleb 1957 (op. 3) t. 4: 3.
13. Zapestnica, poškodovana, bron, inv. št. 373. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 1.
14. Obroček, bron, inv. št. 384. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 2.

15. Kozmetična paličica, na eni strani kijasta odebelitev, na drugi strani žlička, bron, inv. št. 388. Urleb 1957 (op. 3) t. 2: 6.
16. Okrogla ploščica, okrašena z iztolčenimi bunčicami, poškodovana, bron, inv. št. 393.

Tabla 11

1. Jagoda, temno modro steklo z očesci rumene, bele in temno modre barve, inv. št. 394.
2. Jagoda, steklo modro, rumeno, inv. št. 391.
3. Jagoda, steklo modro, belo, inv. št. 391.
4. Jagoda, steklo modro, belo, inv. št. 391.
5. Plošča, v sredini predrta, dve luknjici za zakovici; poškodovana, železo, inv. št. 397. Urleb 1957 (op. 3) t. 4: 7.
6. Sekira, poškodovana, železo, inv. št. 412.
7. Ploščica, železo, inv. št. 404.
8. Klin, železo, inv. št. 407. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 8.
9. Železen predmet, železo, inv. št. 413.
10. Žebelj, železo, inv. št. 416.
11. Obroček, svinec, 3 kosi, inv. št. 417.
12. Utež, svinec, inv. št. 395. Urleb 1957 (op. 3) t. 3: 6.
13. Dve ploščici, zliti skupaj?, poškodovano, svinec, inv. št. 396.

Tabla 12

1. Odl. lonca, dva vreza na steni; keramika groba kuhinjska, lisasta sivo oranžna, porozna; 2 kosa; inv. št. 356/1.
2. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, lisasta rjava siva, porozna, redke primesi; inv. št. 356/2.
3. Odl. stene, zunaj rahel metličast okras, notri črte od obdelave na lončarskem kolesu; keramika groba kuhinjska, lisasta sivo rjava, porozna, razpada, primesi bele, redke; 2 kosa; inv. št. 347/1.
4. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, rjava siva, porozna, razpada; inv. št. 347/2.
5. Odl. svitka; keramika temno siva, prečiščena; inv. št. 360.
6. Odl. svitka; keramika lisasta rjava siva, porozna; inv. št. 341.
7. Odl. svitka; keramika lisasta rjava, prečiščena; inv. št. 379.
8. Odl. sklede (Morel 2276), žleb in sledovi lončarskega kolesa na zunanji steni; keramika s črnim premazom, verjetno severnoitalska; inv. št. 369.
9. Odl. pladnja (Consp. 18.2); severnoitalska tera sigilata; 2 kosa; inv. št. 372. Urleb 1957 (op. 3) t. 1: 5.
10. Odl. krožnika (Consp. 18.2); severnoitalska tera sigilata; 2 kosa; inv. št. 375. Urleb 1957 (op. 3) t. 1: 5.
11. Odl. skodelice Sarius; keramika oranžna prečiščena, premaz rdeč, nekoliko bleščeč; inv. št. 370.
12. Odl. ustja; keramika blede rumena, prečiščena, inv. št. 361.
13. Odl. ročaja vrča; keramika blede rumena, prečiščena, inv. št. 362.
14. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, prečiščena; inv. št. 359.
15. Odl. ročaja vrča; keramika oranžna, prečiščena; inv. št. 357.
16. Odl. ročaja amfore; keramika oranžna, prečiščena; inv. št. 363.

Ambroževo gradišče, sonda 3, pomembnejše gradivo brez slik:

- Železen kvader, vel. 3,5 x 3,5 x 2 cm, inv. 349.
- Keramični svitki, inv. 342-346, 350, 378.
- Odl. sten amfor, inv. 348, 351-353, 355, 358

Površinske in nelocirane najdbe

Tabla 13

1. Fibula vrste Almgren 65, odlomek glavice, bron, inv. št.: Narodni muzej Ljubljana R 17290; površinska najdba, vzhodno območje gradišča.
2. Fibula z dvema gumboma, bron, inv. št. A 80; površinska najdba, v kopii na vrhu gradišča (poleg jame, v prekopani zemlji).
3. Fibula z dvema gumboma, bron, inv. št. A 75; površinska najdba, vzhodno območje gradišča.
4. Lok spona, poškodovana, bron, inv. št. Z 170. Morda sonda 3 (skupaj z Z 171).
5. Odl. igle, bron, inv. št. Z 171. Morda sonda 3 (dokumentacija izkopavanja).
6. Odl. obročka, bron, inv. št. Z 168. Morda sonda 3 (skupaj z Z 171).
7. Odl. obročka, bron, inv. št. Z 169. Morda sonda 3 (skupaj z Z 171).
8. Odl. obročka, na enem koncu je dvojen, bron, inv. št. Z 172. Morda sonda 3 (skupaj z Z 171).
9. Člen verižice, bron, inv. št. Z 173. Morda sonda 3 (skupaj z Z 171).
10. Odl. spirale iz žice, poškodovana, bron, inv. št. Z 24/3.
11. Ploščica, okrašena s štirimi vtisnjenimi krogi, s piko na sredini, poškodovana, bron, inv. št. Z 23.
12. Gumb, spodaj zanka, robovi poškodovani, bron, inv. št. Z 24/1.
13. Gumb, spodaj zanka, robovi poškodovani, bron, inv. št. Z 24/2.
14. Jagoda, temno modro steklo, inv. št. Z 25/1.
15. Jagoda, poškodovana, prozorno steklo, inv. št. Z 25/2.
16. Ploščica, vrezan okras, poškodovana, kost, inv. št. Z 26.
17. Triroba puščica, poškodovana, železo, inv. št. Z 174.
18. Nož, poškodovan (rekonstrukcija po risbi iz akcesijske knjige Narodnega muzeja *Erwerbungen* 1892: 15 b.), železo, inv. št. Narodni muzej P 3595. Guštin (op. 7) t. 2: 6.
19. Kavelj, poškodovan, železo, inv. št. Z 167. Urleb 1957 (op. 3) t. 1: 2.
20. Žebelj, železo, inv. št. Z 176.
21. Žebelj, poškodovan, železo, inv. št. Z 175.
22. Žebelj, železo, inv. št. Z 177.
23. Utež, svinec, teža 19,66 g; inv. št. A 72; površinska najdba, severozahodno ali vzhodno območje gradišča. (Med svinčenimi predmeti t. 13: 23-25, 27 sta bila dva najdena na severozahodnem, dva pa na vzhodnem območju gradišča.)
24. Utež, svinec, teža 24,64 g; inv. št. A 70; površinska najdba, severozahodno ali vzhodno območje gradišča.
25. Utež, svinec, teža 12,60 g; inv. št. A 73; površinska najdba, severozahodno ali vzhodno območje gradišča.
26. Ploščica (utež?), svinec, teža 42,69 g; inv. št. A 74; površinska najdba, severozahodno ali vzhodno območje gradišča.
27. Svinčen predmet, teža 14,74 g; inv. št. A 71; površinska najdba, severozahodno ali vzhodno območje gradišča.
28. Odl. pečatne oljenke, oster obris, izrastek predrt; keramika oranžna, prečiščena, trda; inv. št. Z 30.
29. Brus, poškodovan, kamen, inv. št. Z 29.

Tabla 14

1. Odl. ustja lonca, ostanek izbokline; keramika groba kuhinjska, sivo rjava, porozna; inv. št. Z 34.
2. Odl. ustja; keramika siva, trda, precej prečiščena; inv. št. Z 74.
3. Odl. ustja; keramika groba kuhinjska, rjava, porozna; inv. št. Z 35.

4. Odl. dna, na robu vtisi; keramika groba kuhinjska, rjava in siva, porozna, razpada; inv. št. Z 33.

5. Odl. dna krožnika; severnoitalska tera sigilata, sivkasto prežgana; inv. št. Z 31.

6. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, rjava, zelo porozna, prečiščena; inv. št. Z 75.

7. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, oranžno rjava, porozna; inv. št. Z 36.

Ambroževo gradišče, površinske in nelocirane najdbe, pomembnejše gradivo brez slik, ki ga hrani Notranjski muzej:

- Talilna pogača, iz železa?, inv. Z 43.

- Kos glinastega ometa s prilepljeno steklasto plastjo, inv. Z 42.

- Pokrovček za amforo, izrezan iz stene velike posode, premer 8 cm, inv. Z 58

Baba

Tabla 14

8. Certoška fibula, odl. noge, bron, inv. št. A 76; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
9. Odl. nanožnice, narebrena, bron, inv. št. A 77; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
10. Obroček, bron, inv. št. A 78; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
11. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 46,01 g; inv. št. Narodni muzej R 17280 a; površinska najdba.
12. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 72,88 g; inv. št. A 63; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
13. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 75,53 g; inv. št. A 67; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
14. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 90,20 g; inv. št. A 65; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
15. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 80,68 g; inv. št. Narodni muzej R 17280 b; površinska najdba.
16. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 79,74 g; inv. št. A 69; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
17. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 74,25 g; inv. št. A 61; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
18. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 93,79 g; inv. št. A 64; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
19. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 92,32 g; inv. št. Narodni muzej R 17280 c; površinska najdba.
20. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 91,68 g; inv. št. A 68; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
21. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 103,97 g; inv. št. A 62; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
22. Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 95,90 g; inv. št. A 60; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
23. Brus, kamen, inv. št. 426; površinska najdba.
24. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, zunaj in notri temno siva, jedro oranžno in sivo; porozna, gladka površina; inv. št. 432/1; površinska najdba.
25. Odl. dna; keramika groba kuhinjska, porozna, zunaj siva, notri rjava; inv. št. 429; površinska najdba.
26. Odl. dna; keramika blede rumena, brez primesi; 3 kosii; Narodni muzej s. n. Med novci iz zaklada Baba 2; verjetno so bili novci prvotno v lončku. Izven naselja, na severozahodni strani gradišča Baba (?).

Baba, pomembnejše gradivo brez slik:

- Vretenast izstrelek za pračo, svinec, teža 102,66 g, A 59; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.

- Vretenast izstrelak za pračo, svinec, teža 80,10 g, A 66; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.
- 10 vretenastih izstrelkov za pračo, teže 25 g, 27,25 g, 31,27

g, 41 g, 41,7 g, 57,86 g, 74,40 g, 81,02 g, 89,1 g, 89,43 g; inv. št. Narodni muzej R 17401a-j; površinska najdba, jugovzhodno območje gradišča.

Notranjska [Inner Carniola] at the Beginning of the Roman Period: Parti near Stara Sušica, Ambrožovo gradišče and Baba near Slavina

Summary

The Notranjska Cultural Group lived in the region called Notranjska [Inner Carniola, Innerkrain] and the Kras [Karst] region of western Slovenia in the early and late Iron Ages.¹ Important transportation routes ran through this territory from the northern Adriatic to central Europe and the Danube River system. The most important one, called the Amber Route, led through Razdrto pass and the Postojna gates. Analysis of historical sources has shown that in the 2nd and 1st century BC, Notranjska played an important role in transit and trade and in the Roman military encroachments upon the Balkans and the central Danube basin.²

Archaeological rescue excavation at Razdrto and not least the numerous unprofessionally excavated metal finds from various sites have recently introduced new problems related to the first gradual penetrations by Rome. Thus I have decided to re-evaluate and present in comprehensive form the material from test excavations at Parti near Stara Sušica and at Ambrožovo gradišče near Slavina.³ The sites have several characteristics in common. Parti is located in the Košana valley in the drainage basin of the Reka River, while Ambrožovo gradišče is in the Pivka River valley, although they are merely some 7 kilometers distant. These are merely two in a series of similar sites that extend along the route from the Bay of Rijeka towards the Postojna gates (Fig. 1). Both show spatial continuity between the prehistoric and early Roman periods. Another two fortified sites are located in the immediate vicinity of Ambrožovo gradišče: Baba near Slavina and Špiček above Selce (Fig. 9).⁴ Not a great deal is known about Špiček. Surface finds that are partly contemporary with the material from Ambrožovo gradišče were discovered at Baba, thus this site is also briefly presented.

PARTI NEAR STARA SUŠICA NEAR KOŠANA

Description of the site and excavations

The site of Parti is located on a crest that gently rises in an east-west direction from Stara Sušica to the base of Gradišče above Gornja Košana (Fig. 2). In the spring of 1957, the owner of the land first ploughed a part of the site and came across archaeological finds. The Notranjski muzej [The Museum of Notranjska] excavated five trenches that summer under the direction of M. Urleb, and another one in 1958. Other chance finds were also discovered later while ploughing (1966, 1988, 1989). Finds are also known from the woods to the west of the field.⁵

Circles of dark soil with diameters of ca. 1 m. were visible on all surfaces of the field in 1957. On the southern edge of the field, which was then being ploughed for the first time, there was a large area of black soil and the greatest amount of surface finds were also located there. M. Urleb excavated

trenches 1, 2, 4, and 5 at this spot. Trench 3 was excavated in the woods to the west of the field. The trenches contained a uniform stratum of black soil mixed with burnt material from 30 to 100 cm in thickness. Below it were isolated pits filled with dark soil and a great deal of charcoal, in diameter from 80 to 100 cm, dug around 20 cm into sterile loam. Small pottery, glass, and metal finds were prominent in the humus and in the strata of black soil in trenches 1, 2, and 3.

In the northern section of the field, where a stone with a drawing of a horseman had been found by chance (Fig. 3), trench 6 was excavated in 1958. The trench contained no archaeological remains.

The Finds

The finds originating from trenches 1, 2, and 3 were scattered in the humus and in the layer of black soil. Neither horizontal nor vertical stratigraphy could be established, thus all the material will be discussed together.

Three stone slabs with incised motifs were discovered by accident. One has an image of a mounted warrior with a spear over his shoulder and a whip in his hand. A section of an inscription above the horseman is preserved, written in a pre-Roman northern Etruscan or perhaps Venetan script (Fig. 3). The second stone has a square carved into it, divided into four quarters containing symbols that probably represent a pseudo-inscription (Fig. 4). A fragment of a stone slab with a circular depression and incisions distributed in a web pattern perhaps represents a remnant of a larger monument (Pl. 3: 12). All three can be dated to the pre-Roman period. The stone with the pseudo-inscription probably had a magical and ritual significance, and the stone with the mounted warrior was most likely a remnant of a tombstone.⁶

The fibulae (Pl. 1: 1,2) belong to a special category of Certosa fibulae. They have a flat bow, triangular in profile, and at the highest point it is widened rhomboidally and is undecorated. There are three shallow ribs or incisions at the beginning of the bow. The terminal of the foot has the form of a hollow cap. Such fibulae are frequently found at Notranjska sites, so I have termed them the Notranjska sub-group.⁷ B. Teržan classified them to the heterogeneous variety VII f, which she dated to the end of the Hallstatt period, in the La Tène B2 and La Tène C.⁸ The only support for the dating of the fibulae of this distinct Notranjska sub-group is one example from the site of Razdrto-Mandrga, which was discovered among settlement material from the last third of the 2nd century and the first half of the 1st century BC.⁹ The fragment of a large Certosa fibula (Pl. 1: 3) would probably belong to type X (e or i) according to the system of B. Teržan. Type X is characteristic for the late Hallstatt period in the hinterland of the northern Adriatic, and in isolated cases it was retained into

the middle La Tène period.¹⁰ Several fragments of flat bands were also found, wound into spirals (*Pl. 1: 6*). Middle La Tène Certosa fibulae were wound with similar bands in Notranjska and the northern Kvarner region.¹¹ Torcs with flattened coiled terminals and incised decoration in the form of broken lines (*Pl. 1: 9-11*) are a local variant in the late Hallstatt period in Notranjska (phase Notranjska 6).¹² Hollow spherical pendants (*Pl. 1: 8*) appear primarily in the late Hallstatt period (Ha D).¹³

Socketed axes (*Pl. 3: 3*) were used in the Hallstatt period, and individually also in the La Tène period.¹⁴ An arrowhead from a 15th century crossbow stands out (*Pl. 3: 2*).¹⁵

A great many glass beads are known from the site (*Pl. 2: 1-20*).¹⁶ Some are whole, some crushed, while others were melted by fire. Dark blue is the predominant colour, and individual beads are also of white, green, red, yellow, black and colourless glass. The majority have lengthily utilized forms that appear as early as the early Iron Age and extend into the La Tène period: small annular dark blue beads (*Pl. 2: 1,2,14*),¹⁷ dark blue barrel-shaped beads (*Pl. 2: 1,2,11-13,15*),¹⁸ a dark blue bead with a white line on the circumference (*Pl. 2: 9*),¹⁹ beads with zig-zags (*Pl. 2: 1g, 2c,g,h, 4*),²⁰ with white spirals (*Pl. 2: 1a, 2a, 6,7*),²¹ dark blue with white dots (*Pl. 2: 1,2,10*),²² with white-blue eyelets formed of two layers (*Pl. 2: 2b*),²³ with multicoloured stratified eyelets (*Pl. 2: 1 c,d,e,f,h,i,l, 2 d,e,f, 8, 17*),²⁴ melon-shaped beads (*Pl. 2: 18*).²⁵ Beads that are primarily characteristic for the middle and late La Tène can also be found: a cylindrical black bead with a white spiral (*Pl. 2: 1k*)²⁶ and a cylindrical bead with multicoloured decoration like feathering (*Pl. 2: 16*).²⁷ A spindle shaped bead with a white line on the circumference probably belonged to the late La Tène period (*Pl. 2: 1j*).²⁸ The majority of the beads from Stara Sušica can be incorporated well among the numerous examples from other sites in the southeastern Alpine region. Important centres for the production of glass beads were located on the territory of present-day Slovenia.²⁹ The eastern Po basin also has very similar beads.³⁰

A vessel with an everted rim of dark blue transparent glass (*Pl. 2: 21*) could probably be classified as an Isings 41b type cup, which appear mainly in the second half of the 1st century and the first decades of the 2nd. They were widely distributed in northern Italy and in regions connected to it.³¹ They were usually made of naturally coloured glass, and some were also dark blue.³² Dark blue glass was limited to the 1st century.³³ Certain glass vessels had been melted by fire, including a balsamarium.

The goblet (*Pl. 4: 4*) has a shape that is rare among northern Italic relief sigillata pottery.³⁴ The upright edge of the rim and the profiling of the inner wall are reminiscent of Consp. 12 type plates and Consp. 14 cups, thus the goblet can be dated to the middle to late Augustan period. Sarius cups (*Pl. 4: 1*) appear from the early Augustan period onwards, and they disappear in the early Tiberian period at the site of Magdalensberg.³⁵ Northern Italic terra sigillata found at the site include a jug, the base of a plate (*Pl. 4: 3,5*) and the high pedestal of a Consp. B 2.8 plate (*Pl. 4: 2*) that can be dated to the Tiberian-Flavian period. A thin walled grey pottery cup with barbotine decoration (*Pl. 4: 6*) exhibits characteristics of the 1st century AD.³⁶

The common pottery is dominated by vessels of refined orange and yellow clay made in the Roman tradition (*Table 1, Figs. 5,6: common Roman pottery*): fragments of jugs and similar vessels (*Pl. 4: 9-19; 5: 1-7,9-13,15-31*), a dish (*Pl. 4: 7*), and a lid (*Pl. 4: 12*). There are also numerous fragments of amphorae (*Pl. 6*). The rims on *Pl. 6: 1-4* would correspond to the forms Dr. 6 B, and the handle on *Pl. 6: 18* to Dr. 2-4. There is very little coarse, porous pottery (*Pl. 4: 8; 5: 8,14; Table 1; Figs. 5,6*).

A fragment of a stone quern was also discovered, which could have come from southern Italy.^{36a}

Conclusion

The character of the site is difficult to determine reliably. M. Urleb conjectured that the spots of dark soil on the surface of the field and the pits at the bases of the trenches were the last remnants of graves.³⁷ The archaeological remains must have been considerably destroyed even before the modern ploughing, as at least in the trenches the ploughing had not reached the base of the cultural strata. The extensive area of black soil units in the southern part of the field with scattered finds could perhaps denote a cult site. The characteristic location along a road leading to the settlement at Gradišče above Gornja Košana could equally well indicate a cemetery as a cult site.

The finds can be divided into two groups separated by a chronological and cultural gap: late Hallstatt and La Tène objects on the one hand, and material from the Augustan period and the 1st century AD on the other.

The stone monuments would indicate that it had been a cemetery or cult site in the late Hallstatt and La Tène periods, as they have a funerary and ritual character. They also fit well into the northern Adriatic and western Balkan sphere in the pre-Roman period. The early group of finds includes bronze jewellery, most of the glass beads, and a socketed iron axe. The spear head and spear butt (*Pl. 3: 1,4*) would be difficult to classify chronologically. The bronze and glass jewellery is specifically related to the Notranjska group or to a somewhat broader adjoining area. Not a single reliable fragment of contemporary pottery is known from the site. The bronze jewellery, the glass beads, and the weapons, along with a simultaneous absence of pottery, are characteristic grave goods of the Notranjska group in the late Hallstatt and middle La Tène.³⁸ Some of the glass beads and bronze objects were also damaged by fire.

No reliable remains exist from the late La Tène or late Republican and early Augustan periods. Finds appear again at Parti in the middle and late Augustan period and in the 1st century AD: pottery and glass vessels and a fragment of a clay lamp. The fine table ware was produced in northern Italic workshops. The amphorae, jugs, and similar vessels ("common Roman pottery") and the glass vessels come from the same region or were produced exactly following Italic prototypes. The rarity of the coarse local pottery indicates that the usual Roman settlement traces are missing (*Table 1, Figs. 5,6*).³⁹ No jewellery or coinage that would be contemporary with the pottery was found. The only reliable settlement find is a fragment of a stone quern. The cemetery or ritual area was probably preserved at the beginning of the Roman epoch on the earlier prehistoric site, with just certain modifications in the customs.

The corresponding settlement was located approximately 500 meters distant, at Gradišče above Gornja Košana. The hillfort has a well-preserved rampart and distinct terraces, and has not yet been excavated (*Fig. 7*).⁴⁰ It can be concluded from the characteristics of the settlement that it originated in the prehistoric period. Certain surface finds, a handle attachment of a bronze vessel (*Fig. 8*)⁴¹ and two coins from the 3rd and 4th centuries,⁴² would indicate at least occasional life at the settlement in the Roman period.

AMBROŽEVO GRADIŠČE

Ambroževo gradišče is located on a hill southwest of the village of Slavina (*Fig. 9*).⁴³ It is surrounded by a powerful rampart, which is formed into a mound at the highest point.

The interior is greatly remodelled, with numerous terraces, humps, and hollows (Figs. 10, 11).

The first finds from Ambroževo gradišče were acquired by the Narodni muzej [the National Museum] in 1892. Only a knife has been preserved (Pl. 13: 18).⁴⁴ Three hollows were test excavated by M. Urleb (Notranjski muzej, the Museum of Notranjska) in 1956.⁴⁵ The Narodni muzej has collected a great number of surface finds from the site in the last few years.

The trenches from 1956 were described in detail in their first publication.⁴⁶ More attention will be paid to the small finds.⁴⁷

Trench 1

A building partly dug into the ground was discovered in trench 1. It was probably wooden, with foundations or drainage structures of dry stone walling. The cultural stratum contained numerous finds.⁴⁸

Three Republican silver coins, minted in 32-31 BC, were discovered.

A fibula (Pl. 7: 1) belongs to the "Notranjska" variant of late Certosa fibulae.⁴⁹ The wound loop and the flat bow (Pl. 7: 2) are characteristics of several fibulae of the middle and late La Tène periods in the Idrija, Notranjska, and Iapodian groups.⁵⁰⁻⁵² Part of a highly profiled fibula, Almgren type 67/68, was also preserved (Pl. 7: 3). Production of this type began in the Augustan period.⁵³

Scissors with a U-shaped joint (Pl. 7: 6) were used from La Tène B 2 onwards, and also appeared in the Roman period.⁵⁴ Various knives with blades bent like sickles (Pl. 7: 7) were distributed very widely in the late La Tène and Roman periods.⁵⁵ A spit with a simple handle terminal in the shape of a circular perforated disc (Pl. 7: 11) is a form used lengthily in the prehistoric period.⁵⁶ It is evident from grave 3 at Reka near Cerklje that they were still used in the Augustan period in the southeastern Alpine region.⁵⁷

The coarse pottery is primarily represented by simple pots (Pl. 8: 1-23). They are usually undecorated, only occasionally are there curved relief ribs (Pl. 8: 23), or gentle whisk strokes or finger impressions on the edges of the base (Pl. 8: 21). The pottery is mostly from refined clay, and is very porous. The surface of the pots is greatly decayed, as they could have been very poorly fired in reduction atmospheres, or in irregular ones, or were reoxidized. Large clay rings were also found in the trench (Pl. 8: 24, 25). The coarse local pottery included a lid with a profiled edge (Pl. 9: 9), which is probably related to Mediterranean types of lids.⁵⁸

A bowl (Pl. 9: 4) of northern Italic pottery with a black slip, Morel form 2654, can be classified in the 1st century BC.⁵⁹ A dish with slanting walls (Pl. 9: 3), probably of Morel form 2276, belongs to the latest group of pottery with a black slip and can be dated to the end of the 1st century BC.⁶⁰

The step-like foot of a cup (Pl. 9: 6), Consp. B 4.4, characteristic for the middle and late Augustan period, can be found among the terra sigillata of northern Italic origin.⁶¹ The mouth of a sigillata jug (Pl. 9: 5) is similar to the shapes of Consp. K 5, and Consp. 15, thus it is classified to the middle Augustan period or the 1st century AD. A high beaker (Pl. 9: 1) of oxidized fired pottery with thin walls can be classified to the Augustan period.⁶²

Sherds of jugs and similar vessels (Pl. 9: 10-14) appear in the common refined pottery with an orange colour. Among the numerous amphorae fragments are a Dr. 6 B rim (Pl. 9: 15), a flat ring-shaped base to an amphora (Pl. 9: 16), and a small lid for an amphora with lateral impressions on a knob, made on a potter's wheel (Pl. 9: 8).

The majority of small finds from trench 1 can be reliably classified to the Augustan period, and hence the building can

also be dated similarly. Most of the coarse pottery is probably contemporaneous with the Roman fine pottery (Table 2, Figs. 12, 13). The fibulae (Pl. 7: 1, 2) and perhaps a smaller proportion of the coarse pottery would indicate the late or even middle La Tène. These were probably remnants from a period prior to the main bulk of the finds.

Trench 2

M. Urleb discovered a building partly dug into the earth in trench 2.⁶³ There were few finds, and a pair of compasses stood out among the metal material (Pl. 10: 6). A high beaker (Pl. 10: 7) with thin pottery walls, decorated with impressions of small rhomboids, is a characteristic shape for the middle Augustan period at Magdalensberg.⁶⁴

Trench 3

A building partly dug into the earth was also discovered in trench 3.⁶⁵

Four Republican coins and two Augustan coins were found. A bronze plate with a decoration of hammered extrusions (Pl. 10: 16) was perhaps part of a pendant shaped similarly to those such as had been discovered at Bodrež and at Čepna above Zagorje.⁶⁶ An ear spoon with a drop-shaped thickening on the other side (Pl. 10: 15) can be classified among Roman medicinal and cosmetic tools.⁶⁷ Part of an axe was also discovered in the trench (Pl. 11: 6).

Fine table ware includes late northern Italic pottery with a black slip, in the form of a dish with straight sloping walls (Pl. 12: 8), Morel 2276.⁶⁸ A platter (Pl. 12: 9) and plate (Pl. 12: 10) of northern Italic terra sigillata, of the form Consp. 18.2, are dated to the middle to late Augustan period.⁶⁹ Cups of the Sarius type (Pl. 12: 11) were known from the Augustan and Tiberian periods.⁷⁰ Fragments of jugs (Pl. 12: 12-16), amphorae, coarse local pottery (Pl. 12: 1-4), and clay rings (Pl. 12: 5-7) were also found.

The finds from trench 3 can be reliably dated to the Augustan period. A pendant (Pl. 10: 16) and glass beads (Pl. 11: 1-4) could be relics from earlier periods.

Surface Finds and Unprovenienced Items

The majority of individual finds published here were earlier acquisitions of the Notranjski muzej [the Museum of Notranjska] (Pl. 13). The Narodni muzej [the National Museum] recently purchased a large amount of surface finds, which will be considered only in general, inasmuch as they are important for dating the settlement.

The earliest find was a fragment of a bronze sickle handle from the late Bronze Age.⁷¹ Spectacle fibulae could belong to phases Notranjska 2 or 3.⁷² A large boat-shaped fibula can be classified to the Notranjska 3 phase (Ha C 2).⁷³ The late Hallstatt period is represented by fragments of Certosa fibulae and a basket-shaped pendant with a conical base.⁷⁴ Fragments of bronze objects (Pl. 13: 6-13) probably come from the early or late Iron Age.

The later finds are dominated by coins. A hoard was discovered outside the settlement on the southern slope (?), comprising 1 small Norican silver coin and 5 Republican denarii, minted between 114-82 BC. A hoard of 4 large eastern Norican silver coins was found inside the settlement. Individual surface finds of coins in the interior of the hillfort consisted of: 2 small silver Norican coins, 26 Republican coins (211-31 BC), 29 Augustan coins (25-4 BC), 1 coin of Severus Alexander (229 AD), and 1 coin of Constans (341-348 AD).⁷⁵

The head of an Almgren type 65 fibula was found (Pl. 13: 1), which appear in the second quarter of the 1st century BC and continue to the early Augustan period.⁷⁶ A fibula with two buttons (Pl. 13: 2) is similar to category A 236 b 3 according to Garbsch, which is dated from the Augustan period to the mid 1st century,⁷⁷ and another fibula (Pl. 13: 3) belongs to group A 236 c-d from the Augustan period and the entire 1st century.⁷⁸

Iron three-lobed arrowheads (Pl. 13: 17), Zanier's shape 3, appear at Roman sites from the Republican period to the 4th century.⁷⁹ Also found were 17 lead projectiles for a sling, 12 of them together.⁸⁰ The projectiles have uniform sharpened spindle shapes of type II b, with a prominent lengthwise seam remaining from casting.⁸¹

A knife (Pl. 13: 18) is similar to late La Tène knives with hooked ends.⁸² Several fragments of iron tools are known from the site.⁸³

A fragment of a *Firmalampe* (Pl. 13: 28) is of very high quality, with perforated protuberances, and can hence be dated to the last third of the 1st century or in the 2nd century AD.⁸⁴

Conclusion

Life at Ambroževo gradišče may perhaps have begun in the late Bronze Age. It is very probable that the hillfort was continuously settled throughout the early and late Iron Age. The large ramparts that defend the settlement most likely originated at some point in this period.

The majority of the surface finds come from the 2nd and primarily the 1st century BC.

In the last period of intensive settlement, in the Augustan period, simple buildings partly dug into the earth (sometimes called pit dwellings) were constructed. Connections to prehistoric traditions are indicated by the preservation of the settlement area, the simple architecture, and the remains of the material culture.

Some metal objects and perhaps also the coarse pottery from the buildings can still be identified as La Tène. These finds probably were not directly related to the Augustan buildings, but were rather earlier remains.

The black slipped pottery and the great quantity of coarse pottery would indicate the beginning of the pit dwellings as early as the early Augustan period. The terra sigillata would indicate the developed Augustan period. There were no later finds in the buildings.

The material from the buildings is divided into two groups. On the one hand, the characteristic material culture from northern Italy is shown by jugs, amphorae, and fine Roman ware, in addition to small bronze objects and coins. On the other hand, the coarse local pottery is represented by simple pots produced in the ancient prehistoric traditions. Its share is fairly prominent, at least 36% (Table 3, Figs. 14, 15).⁸⁵ Pottery rings, used in Ljubljana up to the early Augustan period, are also related to pre-Roman customs.⁸⁶ Because of the mutually exclusive functions of local and imported vessels, it may be supposed that both groups were at least partly contemporary. There must have been little pre-Augustan coarse pottery, as no reliable fragments of imported fine ware have been discovered, which could otherwise be expected. Coarse prehistoric pottery was probably retained further into the Augustan period at Ambroževo gradišče, such as was the case, for example, at Ljubljana.⁸⁷

Monetary circulation at the settlement withered during the middle Augustan period. The surface finds indicate very limited activity at the site from the 1st to the 4th centuries AD.

BABA

The hillfort of Baba is located on a hill northwest of the village of Slavina. It is separated from Ambroževo gradišče, from which it is distant some 600 meters, by a small valley (Fig. 9). The site of Baba is surrounded by a rampart, and terraces and hollows are visible in the interior (Figs. 16, 17).

Only surface finds are known from Baba: a fragment of a ribbed Hallstatt anklet (Pl. 14: 9),⁸⁸ an example of the "Notranjska" sub-group of late Certosa fibulae (Pl. 14: 8),⁸⁹ and a bronze handle of a cup of the Idrija type from La Tène D 1.⁹⁰ Another find consisted of 24 lead projectiles for slings (Pl. 14: 11-22) with a sharpened spindle shape (Völling II b).⁹¹ Twenty of them come from the southeastern area of the hillfort, while the remainder were discovered elsewhere.

Individual coins were discovered at Baba: 1 large silver Celtic coin and 12 Republican coins (211-136 BC).⁹² Two coin hoards were also found. The hoard Baba 1 was discovered at the northern rampart of the hillfort (?) and included *victoriati* and two *denarii*. The latest coin is from 146 BC.⁹³ The hoard Baba 2 was located outside the hillfort on the northwestern side (?). It was composed of 3 eastern Norican large silver coins and 17 Roman coins. The latest coin was from 74 BC.⁹⁴ Pottery fragments from a Roman vessel were mixed among the coins (Pl. 14: 26), and the hoard was probably deposited originally in this.

NOTRANJSKA AT THE BEGINNING OF THE ROMAN PERIOD

The Pre-Augustan Period

The hillfort was the predominant settlement form in the prehistoric period. The majority of them probably originated in the early Iron Age.⁹⁵ The surface finds indicate that Ambroževo gradišče had uninterruptedly existed from the beginning of the early Iron Age to the Augustan period. The few surface finds from Baba have a span from between the early Iron Age and La Tène D 1. It could be concluded from the extensive nature of Ambroževo gradišče that it had a central role among the three nearby settlements in the vicinity of Slavina.⁹⁶

The Iron Age Notranjska group retained its specificities at least to the end of the middle La Tène period. It was relatively closed to influences from Italy in the late Hallstatt and middle La Tène period,⁹⁷ as can also be seen from material from the remnants of graves found at Parti near Stara Sušica.

The pass of Razdrto, called Oera in the pre-Roman and Roman period, was mentioned by Strabo as the first strategically important pass on the trade route from Aquileia through the southeastern Alps.⁹⁸ In the prehistoric period, the traffic through the pass and the Postojna gates was probably controlled from the large hillfort of Grad near Šmihel, located 7 kilometers east of Razdrto.⁹⁹ An unfortified Roman station was established at Razdrto at the end of the 2nd or beginning of the 1st century BC (Razdrto-Mandrga). The material remains from the settlement are entirely Roman and there are almost no traces of the Notranjska group or of the Celtic Mokronog group situated further east in central Slovenia.¹⁰⁰ It seems that at approximately the same time settlement at Grad near Šmihel was also discontinued. The end of Grad is probably related to the large quantity of Roman offensive weapons found in the settlement: *pila* or javelins, catapult projectiles, swords, and lead projectiles for slings. The weapons are dated to the 2nd century BC and to the beginning of the 1st century BC.¹⁰¹

The ascendancy of the Roman state thus began to expand more forcefully in the region occupied by the Notranjska group

only several decades after the foundation of Aquileia. At the least from the beginning of the 1st century BC, the Romans entirely supervised all traffic through the Postojna gate.

Traces of the Romans can otherwise be best noted in the vicinity of the Amber Road, but are not limited merely to it. Hoards and individual Republican coins were discovered at several prehistoric fortified elevated settlements, such as Ambroževo gradišče, Baba, Čepna above Zagorje, and Gradišče above Knežak.¹⁰² Contacts with the nearby Roman world are reflected in individual finds of fine pottery and metal products (such as fibulae and bronze vessels) at Ambroževo gradišče (*Pl. 13: 1*), Baba, Čepna above Zagorje, Stari Grad near Unec, Tržišče near Cerknica, Žerunšček, and Velike Bukve.¹⁰³ The use of simple Roman pottery as early as the first half of the 1st century BC is shown by the small vessel (*Pl. 14: 26*) in which the Baba 2 hoard (with a final coin from 74 BC) was found, and also by the small ceramic jug from Tržišče near Cerknica containing bronze handles of a cup of the Idrija type and a jug of the Pietra Neamt type.¹⁰⁴ In addition to Italic influences, it is possible to note other influences from the more easterly region of the Mokronog group and from Noricum in the late La Tène period, as is indicated by the finds of Norican silver coins and individual small bronze objects.¹⁰⁵

The spindle-shaped lead projectiles for slings that are found at many hillforts in Notranjska can be dated to the late Republican or Augustan periods: Ambroževo gradišče, Baba (*Pl. 14: 11-22*), Stari Grad near Unec, Žerunšček, Ulaka, and Nadleški Hrib.¹⁰⁶

The Augustan Period

The material culture of the Romans became greatly widespread throughout the entire southeastern Alpine region in the Augustan period. Important settlements along transportation routes had markedly Roman traits (Nauportus, Ljubljana, Kranj, Celje). Larger amounts of imported Roman pottery can also be found in environs inhabited by pre-Roman populations.¹⁰⁷

The Roman material culture was closely related to Aquileia or and to other production centres in the northeastern Po basin. A clear picture is offered primarily by complexes with large amounts of pottery and good stratigraphic records: Magdalensberg,¹⁰⁸ Pavia di Udine,¹⁰⁹ and Ljubljana - Gornji trg 30 and

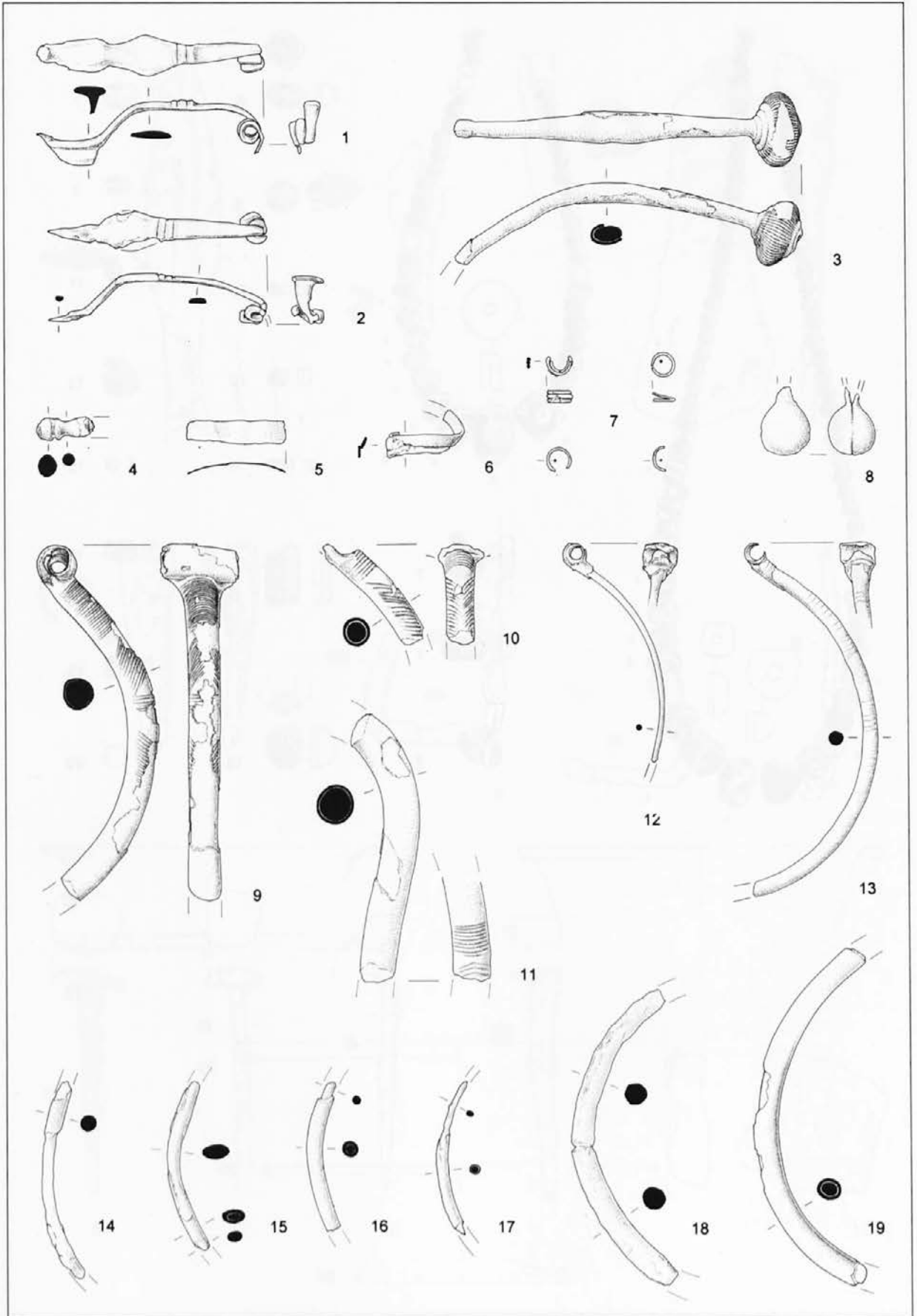
15.¹¹⁰ Middle and late Augustan forms of northern Italic terra sigillata of type B predominate. In addition to undecorated sigillata, other frequent types include relief two-handed Sarius cups, goblets, and sigillata jugs. Aco beakers are numerous, either unslipped or with a red coating. Single examples appear of late pottery with a black slip. Thin walled pottery is dominated by tall beakers of oxidized fired pottery; cup shapes were gradually introduced. The common refined pottery includes large globular jugs with wide or narrow rims, and individual examples of biconical jugs. Baking dishes of uncoated pottery with grooved rims and lids were most characteristic for Italic household pottery.¹¹¹ Amphorae of type Dr. 6 A, Dr. 6 B, Dr. 2-4, Dr. 28, and Rhodian amphorae appear most commonly.¹¹²

The sites of the Augustan period in Notranjska are still related to the earlier settlements.

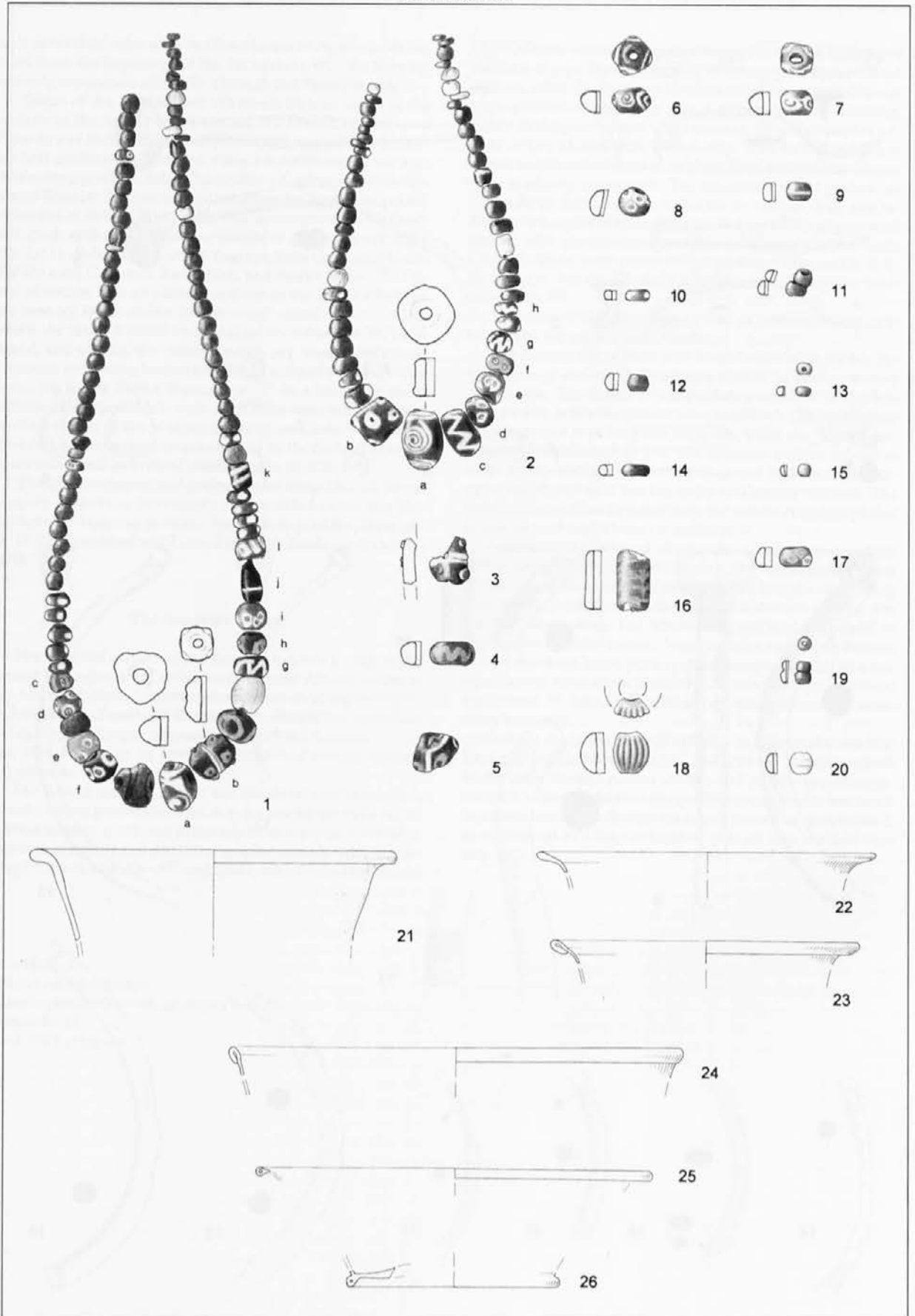
The Roman site at Parti near Stara Sušica is located in the same area as the late Hallstatt and middle La Tène cemetery or cult site. The function was probably retained in the Roman period, while the rituals were modified. The prehistoric finds included jewellery and weapons, while the Roman material was dominated by fine and common pottery as well as some glass vessels. The absence of coarse local pottery indicates that these were not the usual settlement remains. The Roman material can be dated from the middle Augustan period to the second half of the 1st century.

Inhabitation continued intensively at Ambroževo gradišče in the earlier pre-Roman settlement. The buildings were very simple, being made of wood and partly dug into the earth. Only coarse local pottery, produced in a prehistoric tradition, was utilized for cooking. The inhabitants accepted only parts of the Roman material culture. New elements can mainly be seen in fine northern Italic pottery, jugs, amphorae, and in a few small bronze products (a fibula *Pl. 7: 3*; a ring *Pl. 10: 11*; medical equipment *Pl. 10: 15*), as well as the introduction of a monetary economy.

Certain other prehistoric hillforts in Notranjska, such as Čepna, Gradišče above Knežak, and Ulaka,¹¹³ further existed in the early Roman period. At the end of the Augustan period, life ceased at Ambroževo gradišče, or at least it was much less intensive. Such discontinuations cannot be generalized, as settlement at Ulaka continued at least into the 2nd century BC.

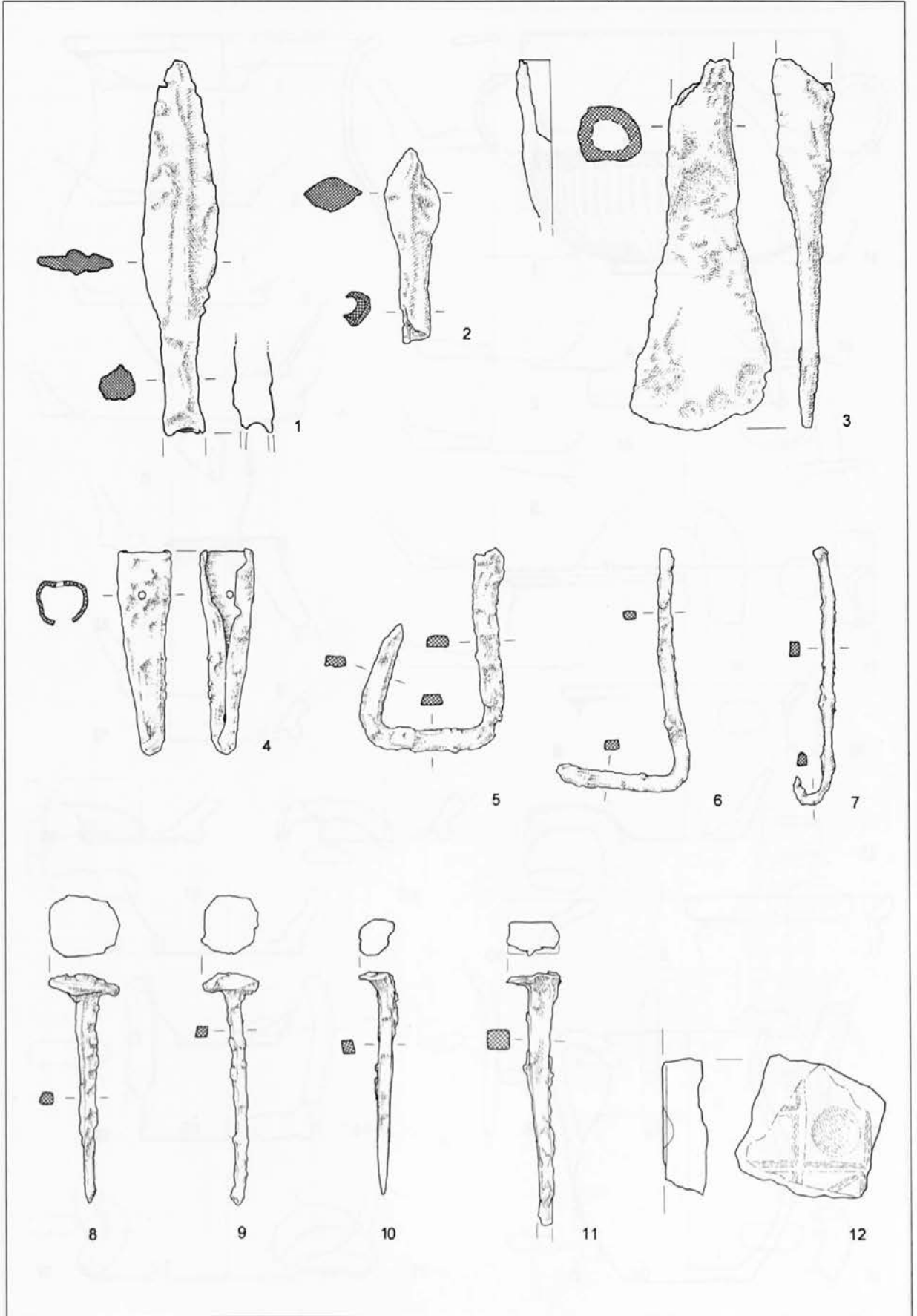


T. 1: Parti pri Stari Sušici. Vse bron. M. = 1:2.
 Pl. 1: Parti near Stara Sušica. All bronze. Scale = 1:2.

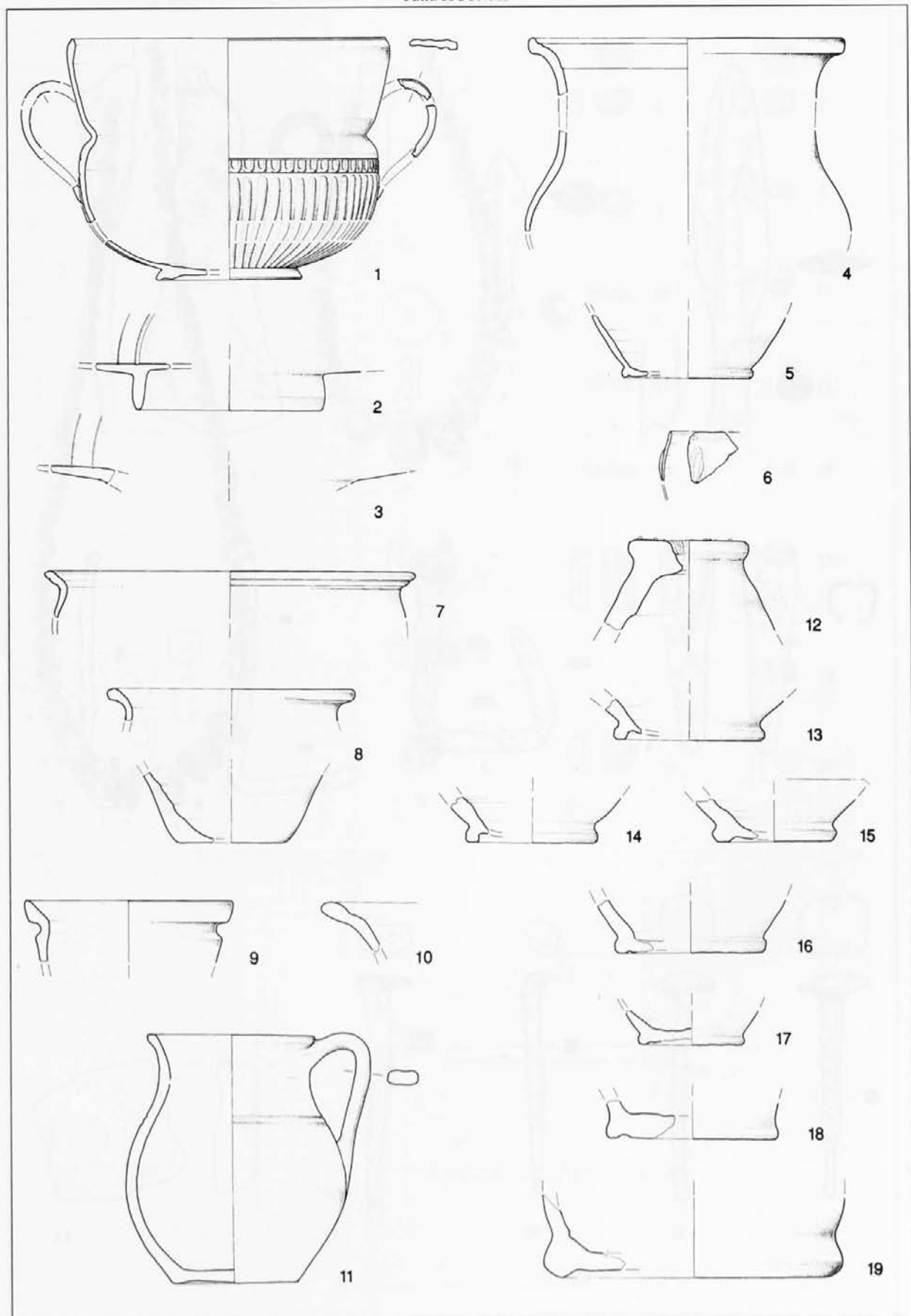


T. 2: Parti pri Stari Sušici. Vse steklo. M. = 1:2.

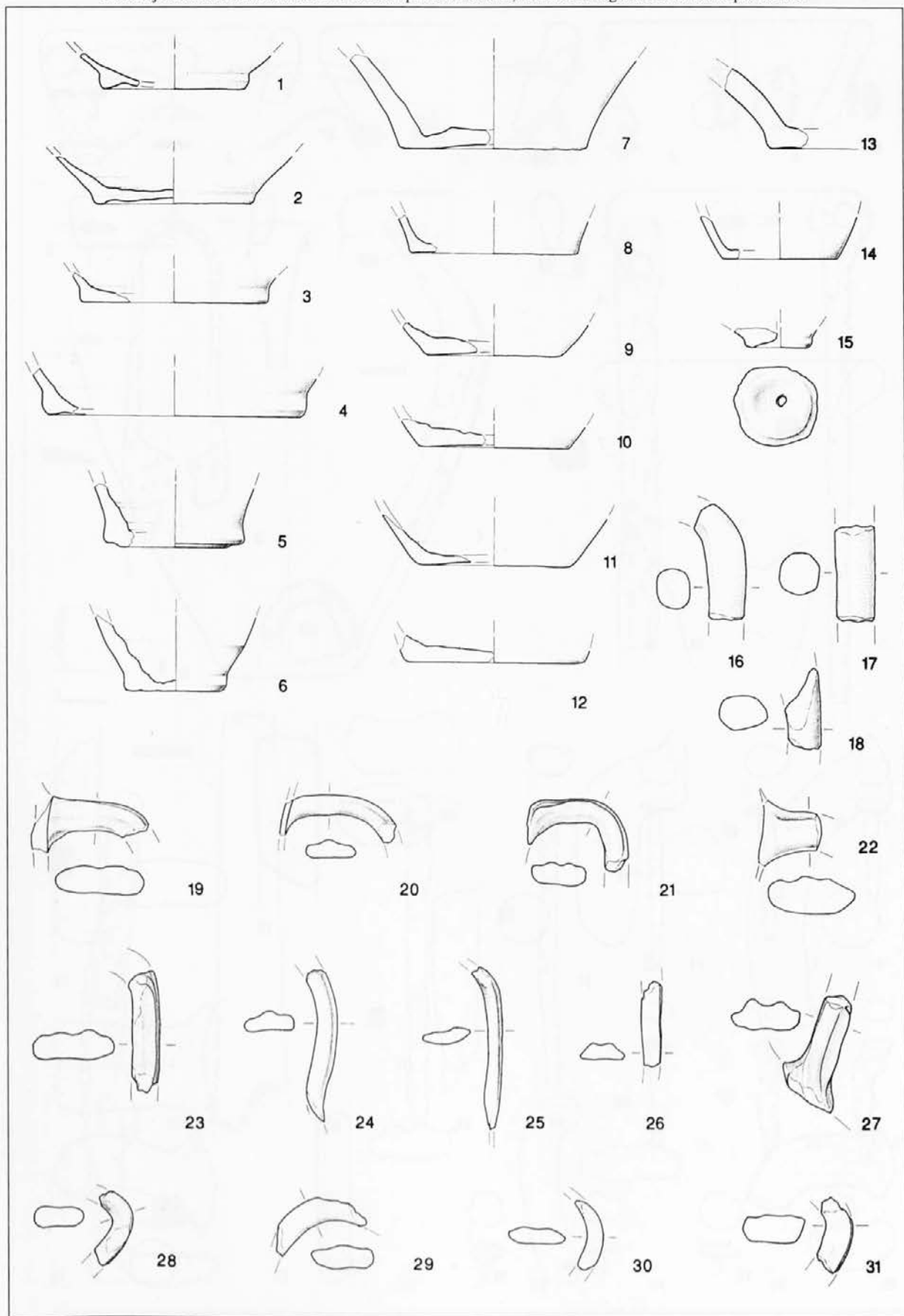
Pl. 2: Parti near Stara Sušica. All glass. Scale = 1:2.



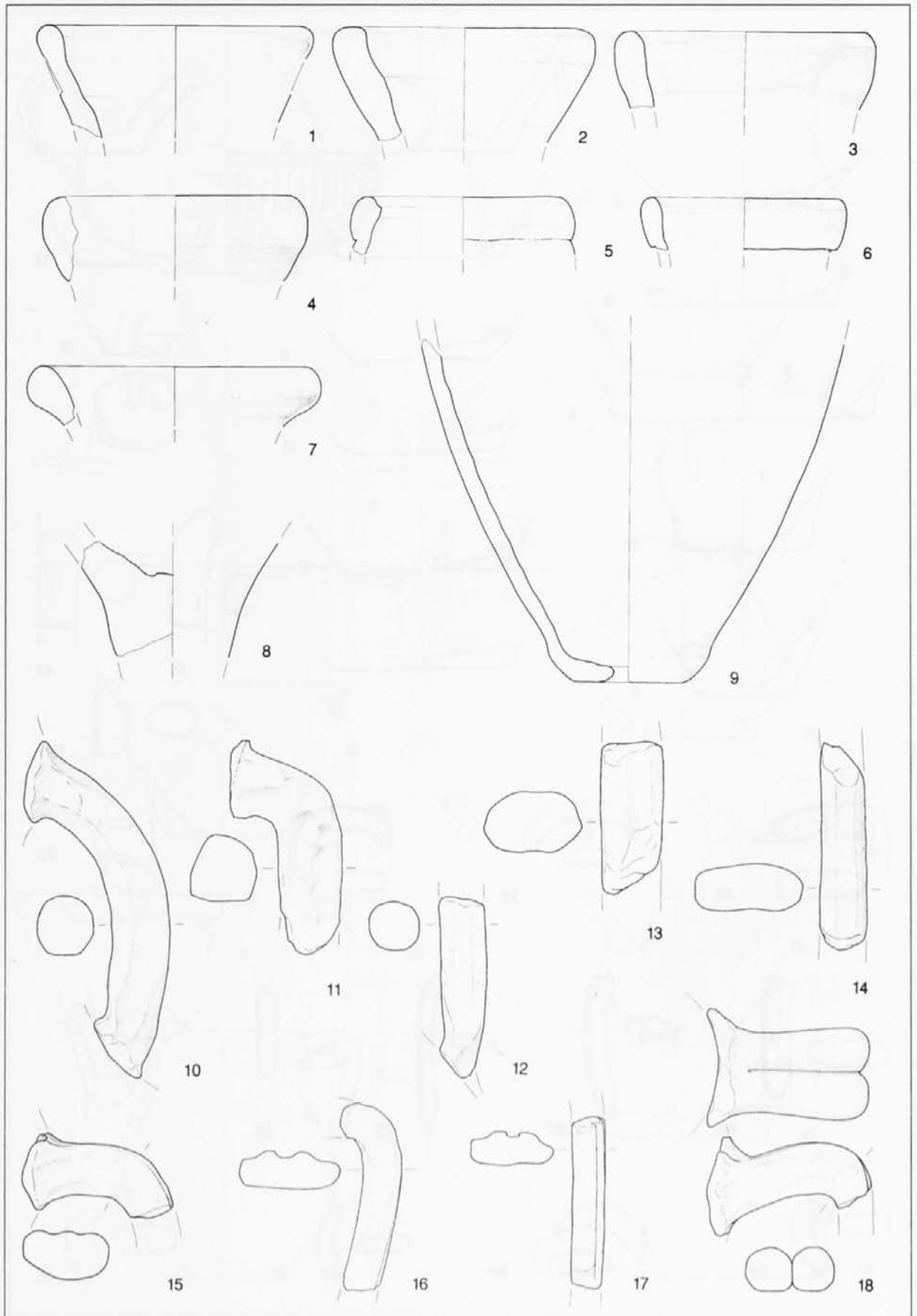
T. 3: Parti pri Stari Sušici. 12 kamen, ostalo železo. M. = 1:2.
 Pl. 3: Parti near Stara Sušica. 12 stone, rest iron. Scale = 1:2.



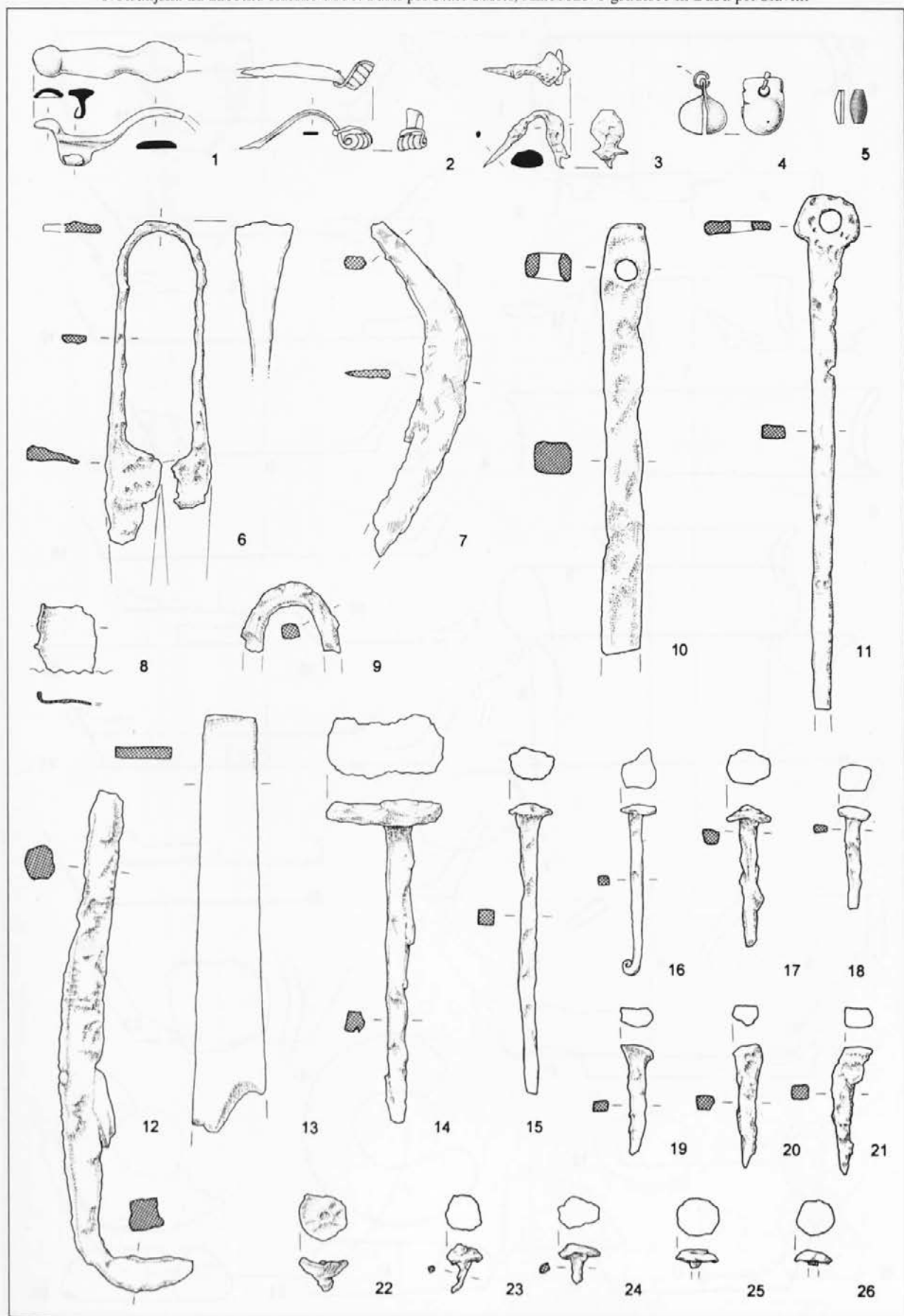
T. 4: Parti pri Stari Sušici. Vse keramika. M. = 1:3.
 Pl. 4: Parti near Stara Sušica. All pottery. Scale = 1:3.



T. 5: Parti pri Stari Sušici. Vse keramika. M. = 1:3.
 Pl. 5: Parti near Stara Sušica. All pottery. Scale = 1:3.

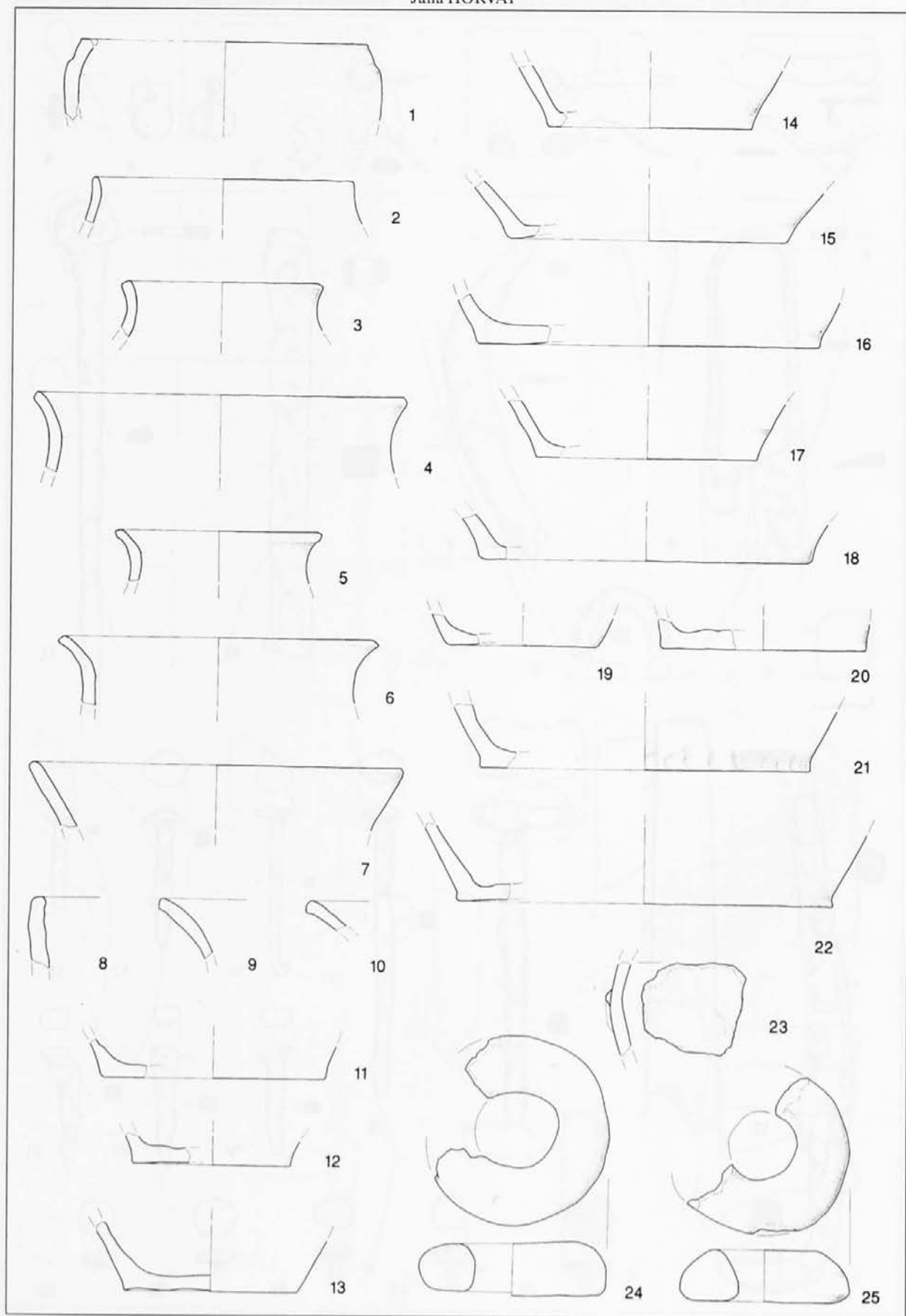


T. 6: Parti pri Stari Sušici. Vse keramika. M. = 1:3.
 Pl. 6: Parti near Stara Sušica. All pottery. Scale = 1:3.



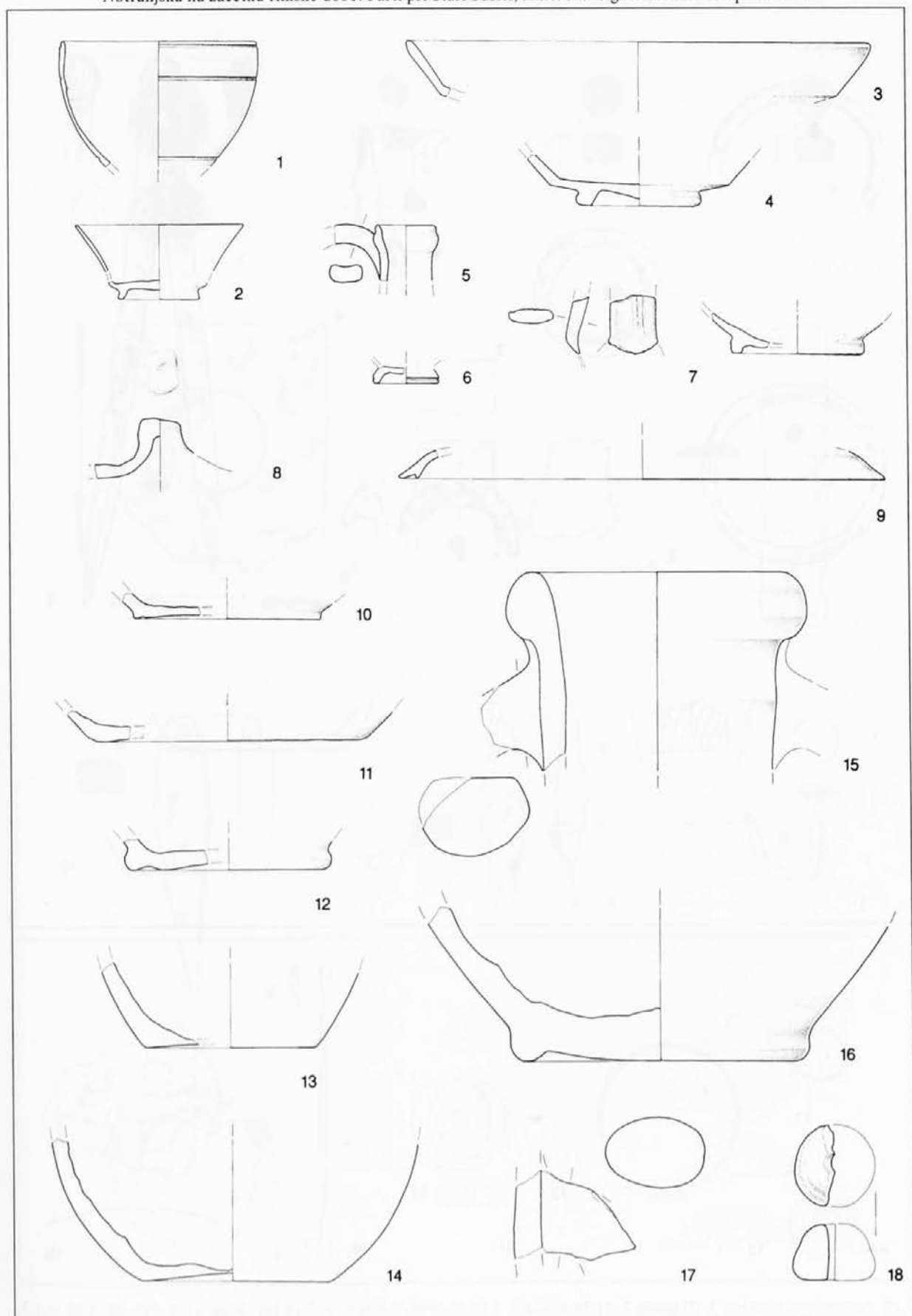
T. 7: Ambrožovo gradišče, sonda 1. 1-4 bron, 5 steklo, ostalo železo. M. = 1:2.

Pl. 7: Ambrožovo gradišče, trench 1. 1-4 bronze, 5 glass, rest iron. Scale = 1:2.



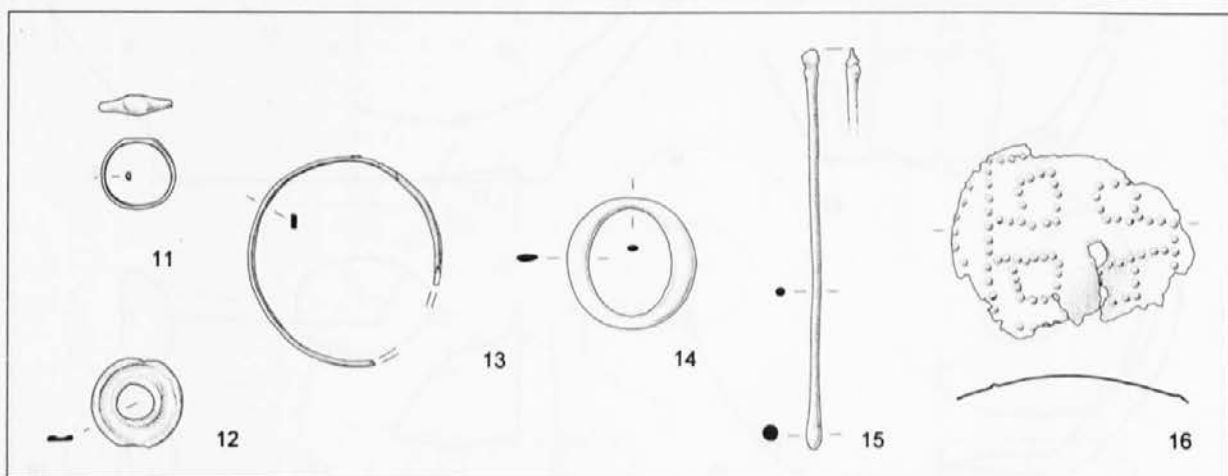
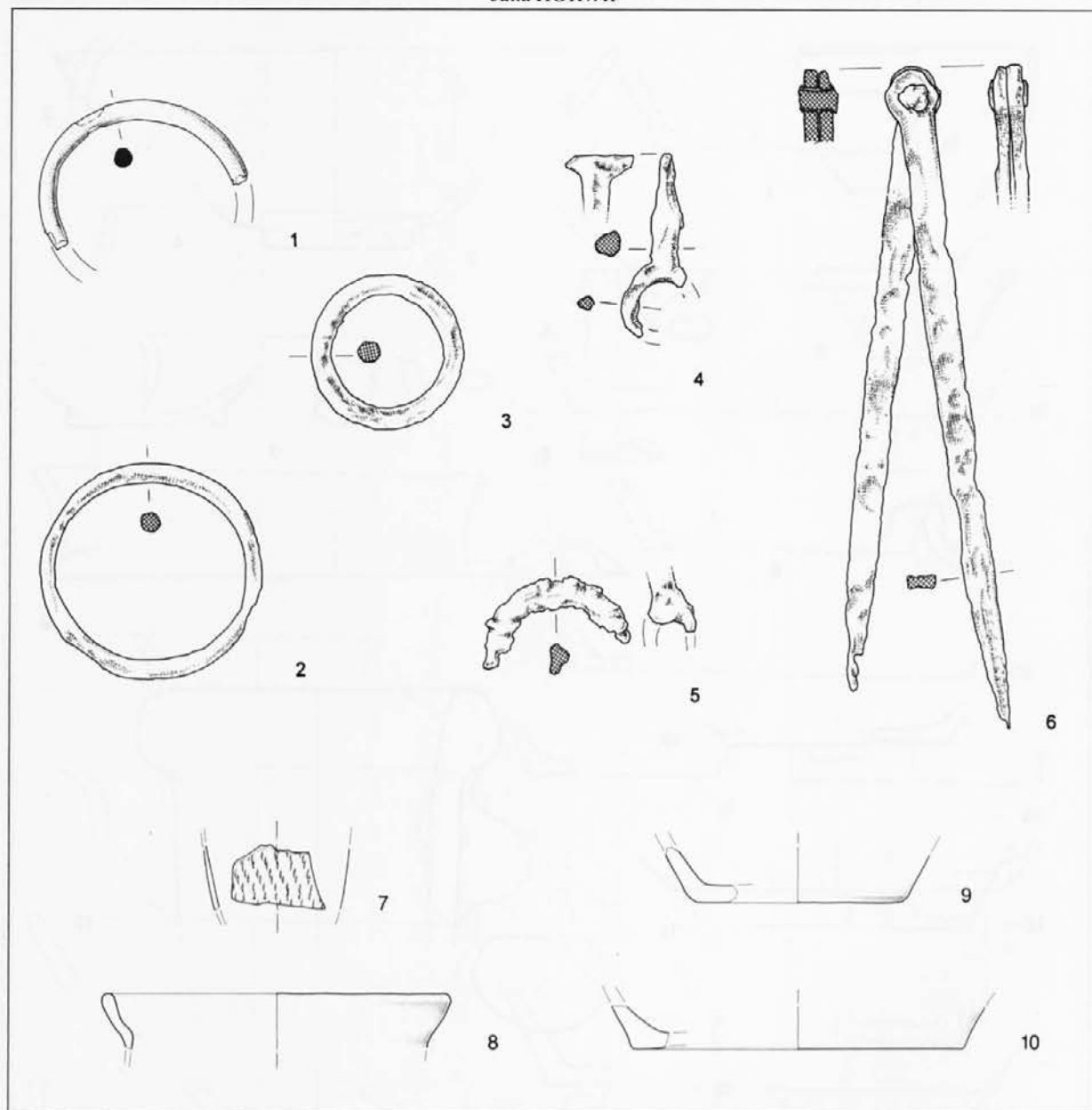
T. 8: Ambroževo gradišče, sonda 1. Vse keramika. M. = 1:3.

Pl. 8: Ambroževo gradišče, trench 1. All pottery. Scale = 1:3.



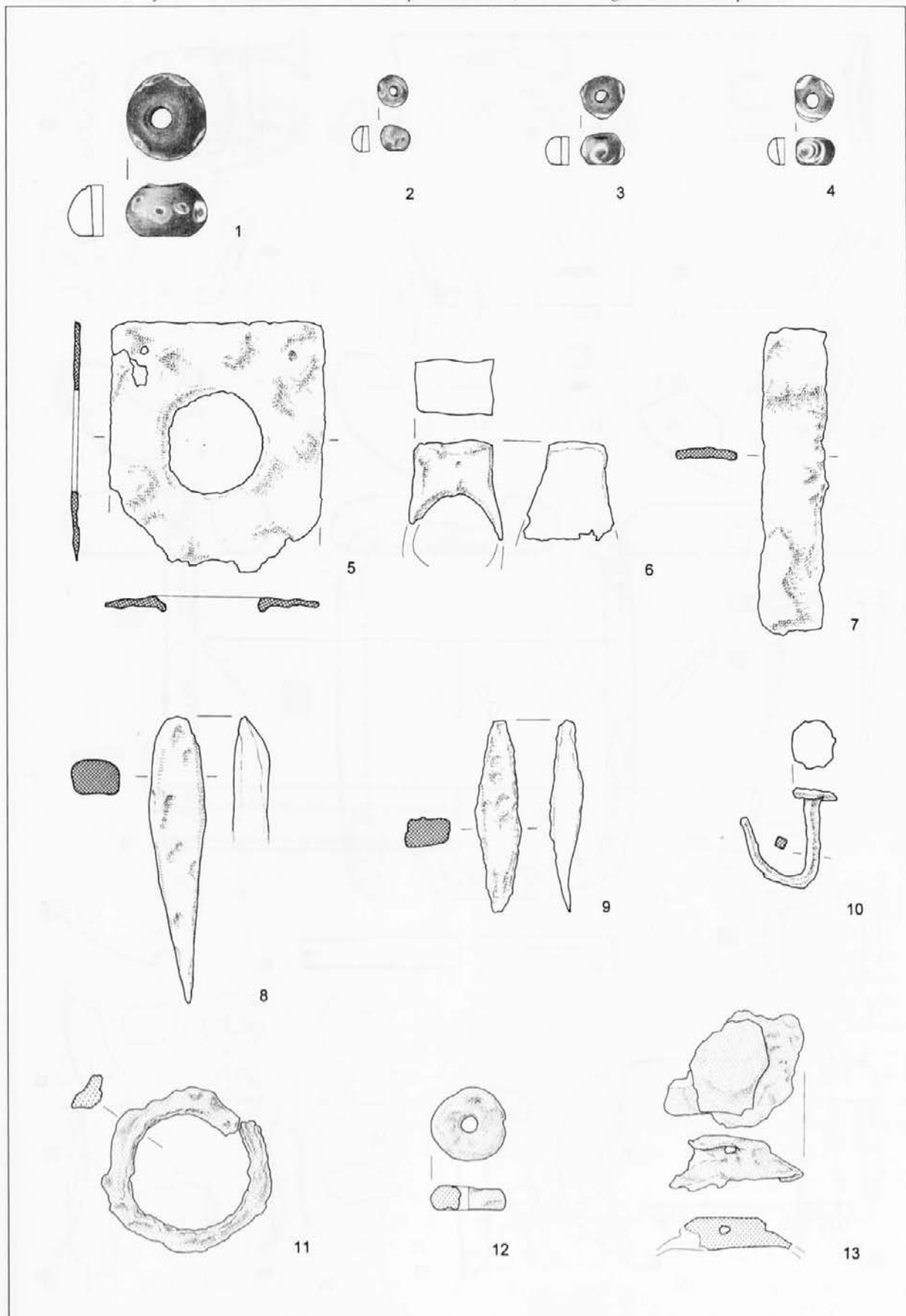
T. 9: Ambroževo gradišče, sonda 1. 18 kamen, ostalo keramika. M. = 1:3.

Pl. 9: Ambroževo gradišče, trench 1. 18 stone, rest pottery. Scale = 1:3.

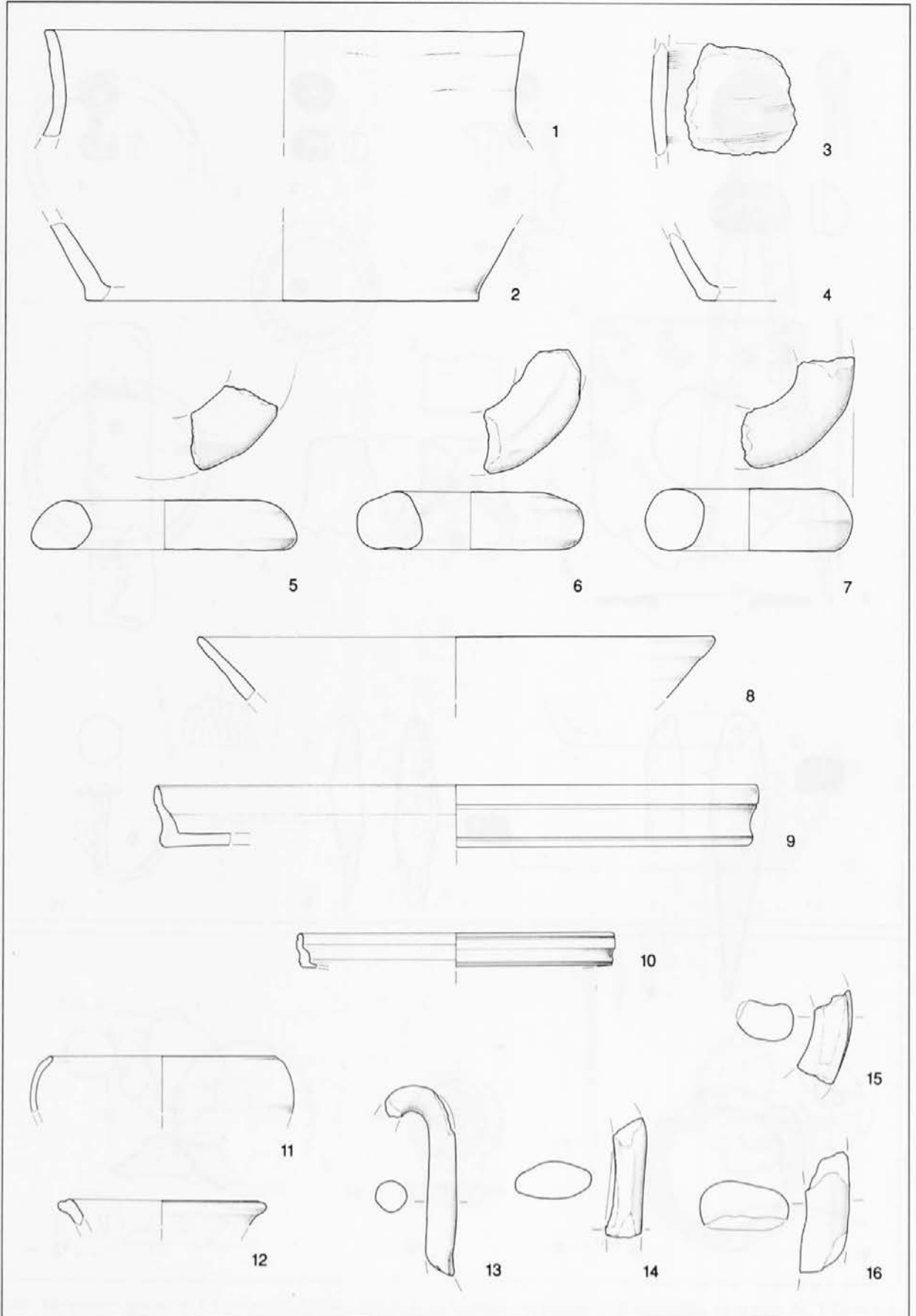


T. 10: Ambroževo gradišče, 1-10 sonda 2, 11-16 sonda 3. 1,12-16 bron, 2-6 železo, 7-10 keramika, 11 srebro. M. 7-10 = 1:3; ostalo = 1:2.

Pl. 10: Ambroževo gradišče, 1-10 trench 2, 11-16 trench 3. 1,12-16 bronzes, 2-6 iron, 7-10 pottery, 11 silver. Scale 7-10 = 1:3; rest = 1:2.

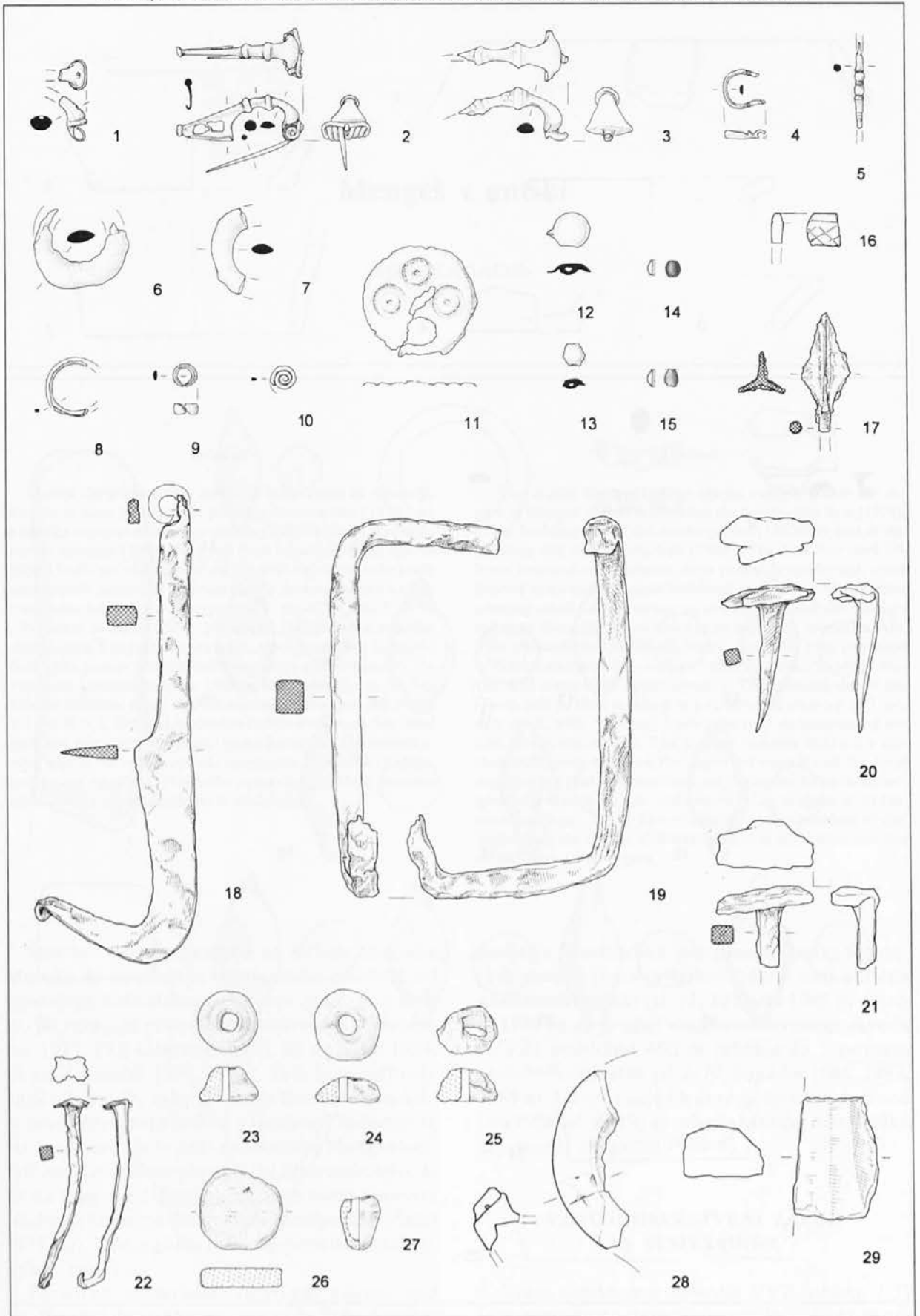


T. 11: Ambroževo gradišče, sonda 3. 1-4 steklo, 5-10 železo, 11-13 svinec. M. = 1:2.
 Pl. 11: Ambroževo gradišče, trench 3. 1-4 glass, 5-10 iron, 11-13 lead. Scale = 1:2.

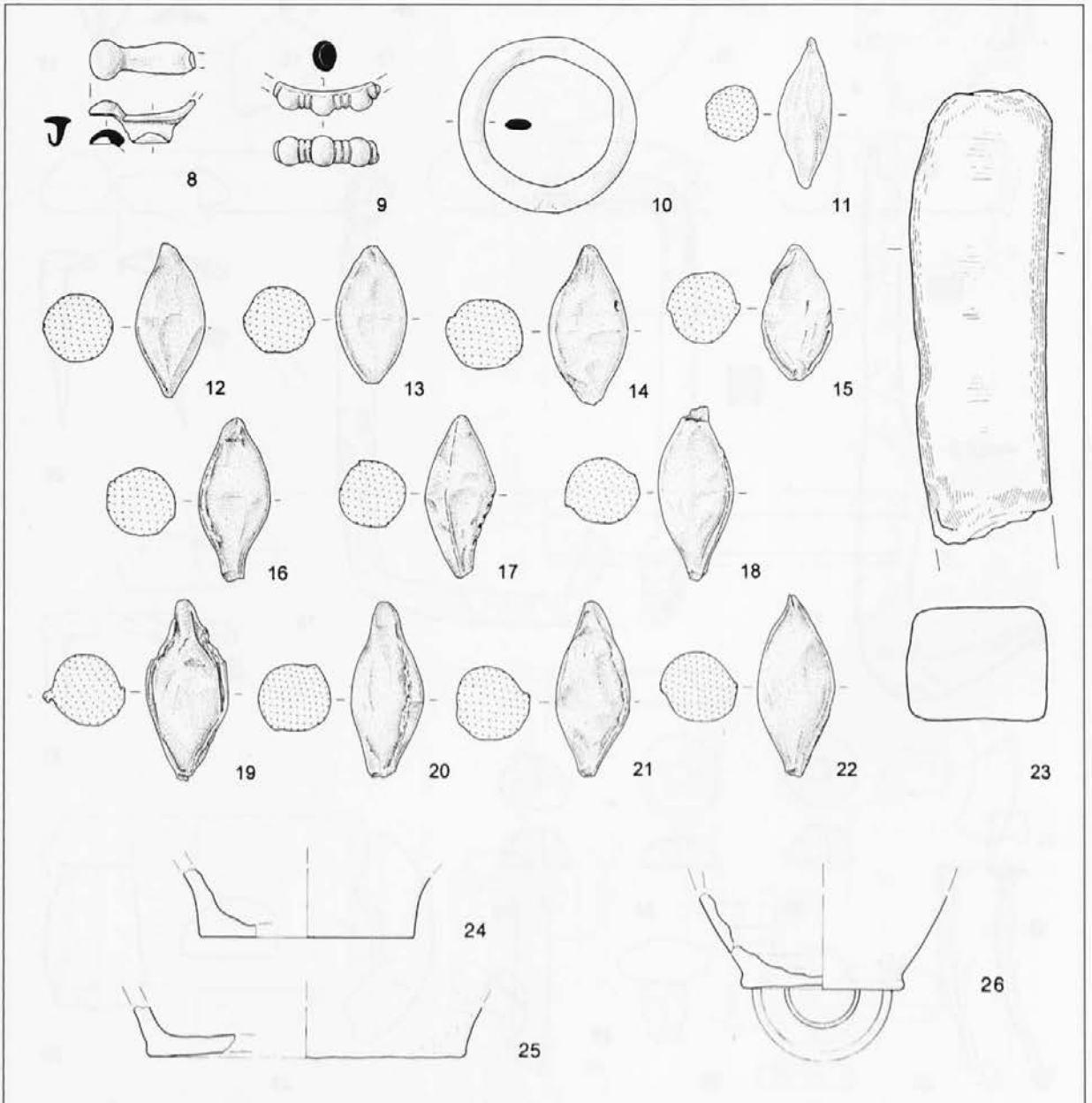
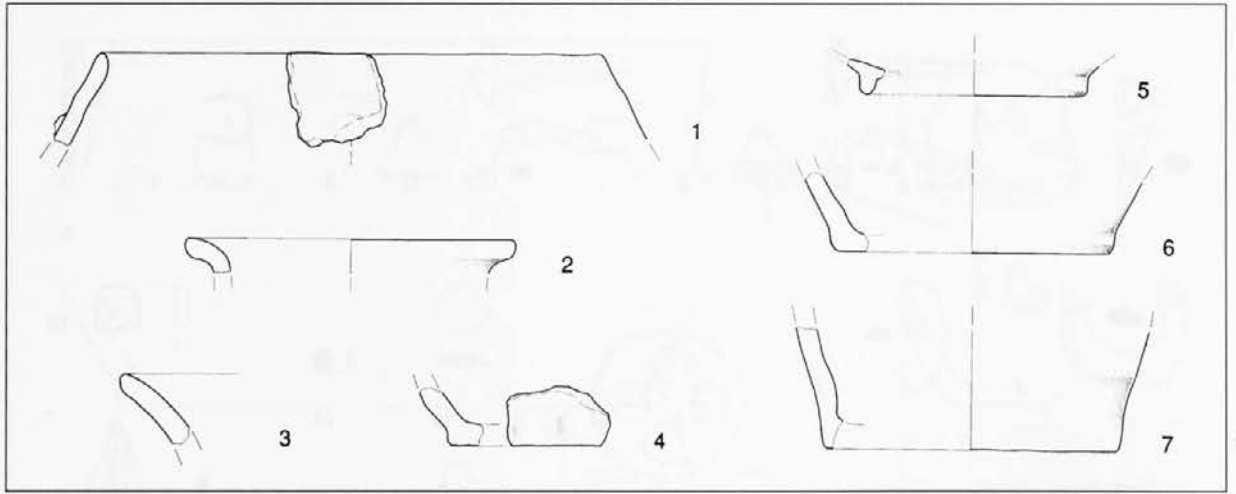


T. 12: Ambroževo gradišče, sonda 3. Vse keramika. M. = 1:3.

Pl. 12: Ambroževo gradišče, trench 3. All pottery. Scale = 1:3.



T. 13: Ambrožovo gradišče. 1-13 bronze, 14-15 steklo, 16 kost, 17-22 železo, 23-27 svinec, 28 keramika, 29 kamen. M. = 1:2.
 Pl. 13: Ambrožovo gradišče. 1-13 bronze, 14-15 glass, 16 bone, 17-22 iron, 23-27 lead, 28 pottery, 29 stone. Scale = 1:2.



T. 14: 1-7 Ambroževo gradišče, ostalo Baba. 1-7, 24-26 keramika, 8-10 bron, 11-22 svinec, 23 kamen. M. 8-23 = 1:2, ostalo = 1:3.

Pl. 14: 1-7 Ambroževo gradišče, rest Baba. 1-7, 24-26 pottery, 8-10 bronze, 11-22 lead, 23 stone. Scale 8-23 = 1:2, rest = 1:3.